

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Andrea Bajnarová

Arthur Rimbaud v zrcadle české literární kritiky

1. poloviny 20. století

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Daniela Jakubíčka, Ph.D. Literaturu a ostatní prameny, ze kterých jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne.....

.....

Bajnarová Andrea

Poděkování

Děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za přínosné konzultace, poskytnutí rad, ochotu a čas, který mi věnoval. Také bych ráda poděkovala své rodině a nejbližším přátelům za podporu nejen při psaní této bakalářské práce, ale i v průběhu mého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Místo A. Rimbauda v literatuře	6
1.1 Doba a život A. Rimbauda	6
1.2 Místo A. Rimbauda v literatuře / Prokletí básníci.....	9
2 Arthur Rimbaud v zrcadle české literární kritiky 1. poloviny 20. století.....	13
2.1 Verše z let 1869–1871	13
2.1.1 Básně s náboženským motivem	14
2.1.2 Básně s erotickým motivem.....	21
2.1.3 Básně se společenským motivem	28
2.2 Básnické experimenty / Projekt nové poezie	32
2.2.1 Verše z roku 1872	36
2.3 Básně v próze	39
2.3.1 Iluminace	39
2.3.2 Sezóna v pekle	45
Závěr	48
Použitá literatura	51
Anotace	53

Úvod

Arthur Rimbaud. Jeden z nejvýznamnějších básníků moderní doby, který nachází ohlas i u současné generace čtenářů. O jeho životě byla napsána spousta knih, stejně tak se i jeho dílo dočkalo mnoha překladů nedlouho po svém vydání. Jak jej ovšem vnímala literární kritika v 1. polovině 20. století? Tuto otázku jsem si položila po zhlédnutí divadelního představení *Opíjejte se!* v rámci festivalu *Bonjour Olomouc*, která pojednávala o vztahu mezi Rimbaudem a Verlainem. Rimbaudova poezie mě okouzila nakolik, že jsem s výběrem tématu k bakalářské práci příliš neotálela. Jeho básně se dají šeptat i křičet, vyvolávají v nás pocity hluboké osobní zpovědi a kruté obžaloby společnosti. Spojují v sobě názory i emoce, jsou tak tiché a zároveň neuvěřitelně hlučné a naléhavé. Vzbuzují v nás touhu po poznání tehdejší společnosti. Při rozboru básní s přáteli jsem byla fascinována tím, jak každý z nás dokáže v textech Rimbauda najít další a další významy. Společnost se vyvíjí a spolu s ní se vyvíjí i smýšlení o poezii. Pro srovnání jsem zvolila českou literární kritiku 1. poloviny 20. století, protože soudobé umělecké směry, poetismu i avantgarda, nacházely inspiraci právě u prokletých básníků. Co tedy v básních nachází například František Xaver Šalda nebo Vítězslav Nezval? A co současný čtenář, čtoucí dílo o sto let později? Co uvidí současný čtenář při pohledu do zrcadla, ve kterém se objeví česká literární kritika 1. poloviny 20. století?

Cílem práce je pokusit se objasnit, jak byly moderní texty Rimbauda vnímány v českém prostředí brzy po svém vydání, tedy v 1. polovině 20. století. Práce si klade za cíl najít podobné či odlišné názory na Rimbaudovy texty, a to mezi českou literární kritikou 1. poloviny 20. století a současným čtenářem.

Práce je členěna na dvě kapitoly. V první části pojednáváme o době a životě Arthura Rimbauda a vřazujeme jej do literárního kontextu. Ve druhé části se zabýváme českou literární kritikou 1. poloviny 20. století a interpretací textů současným čtenářem. Díla Arthura Rimbauda jsme rozdělili do podkapitol podle námětu a doby, ve které byla napsána. Názory české literární kritiky 1. poloviny 20. století na Rimbaudova díla jsme čerpali z dobového tisku, předmluv i doslovů knih zabývajících se francouzskou moderní literaturou a monografií, které jsou věnovány přímo Arthuru Rimbaudovi. Nejvíce jsme se zabývali názory Františka Xavera Šalda, Vítězslava Nezvala a Jindřicha Štyrského.

1 Místo A. Rimbauda v literatuře

1.1 Doba a život A. Rimbauda

Ke zlomovému okamžiku v dějinách Francie došlo roku 1848. Hlavními požadavky revoluce 1848 byla spravedlnost, svoboda a demokracie. Revoluce byla vedena proti autoritářské vládě Ludvíka Filipa (červencová monarchie 1830–1848) a upozorňovala na nedodržování slibů z let 1792 a 1830. Znovu byla vyhlášena republika – druhá Francouzská republika. Od první republiky se odlišovala zrušením otroctví a trestu smrti za politické zločiny, vyhlášením míru s celým světem, uzákoněním práva na práci, vyhlášením boje proti bídě a uznáním všeobecného volebního práva. „*Revoluce roku 1848, nesená humanitárními a ušlechtilými ideály, živenými velkými romantiky jako Lamartine, George Sandová a brzy i Victor Hugo, byla také vedena právníky, obhájci lidských a občanských práv.*“¹ Nadšení z druhé republiky brzy opadlo a situace se začala zhoršovat. Hlavním problémem se stala otázka nezaměstnanosti. Manifestující očekávali nastolení socialismu (ochrana pracujících ze strany státu) a vytvoření národních dílen (nefunkční, nepřinesly zlepšení). Situace se stále vyostřuje. „*Ale jiskrou, jež roznítl hněv, je rozpuštění národních dílen. Dělníci si mohou vybrat mezi vstupem do armády a nezaměstnaností.*“² Tato skutečnost vyvolala červnové povstání. Jedná se o první třídní boj ve Francii. Nyní nebojují dělníci proti majitelům továren, ale chudí proti bohatým. Strana republikánů se rozštěpila, a proto byl 10. prosince 1848 prezidentem zvolen Ludvík Bonaparte, „*čas romantismu minul.*“³

Roku 1850 je parlamentem omezeno volební právo. Volič musí mít po tři roky trvalé bydliště v daném kantonu. Toto omezení se dotklo především dělníků, kteří se s ekonomickým rozvojem stěhovali za prací. Ludvík Napoleon chce obnovit všeobecné volební právo a zároveň žádá revizi ústavy, aby mohl obnovit svůj mandát. „*Ztroskotání revize ústavy zbavilo Ludvíka Napoleona legálního prostředku, jak se udržet u moci.*“⁴ Proto se rozhodl pro státní převrat. Nechal zatknout nejvýznamnější představitele parlamentu a prohlásil jej za rozpuštěný. Ludvík Napoleon se nechal uzákonit prezidentem na 10 let, ovšem o rok později (1852) nechal hlasovat o vzniku císařství a tento návrh byl přijat. Vzniká druhé Francouzské císařství, které trvá do 1870, a v čele stojí dědičný císař Napoleon III. Bonaparte. Nastává období autoritativního císařství – cenzura, dohled

¹ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Str. 216.

² FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Str. 217.

³ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Str. 218.

⁴ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Str. 219.

nad univerzitami, zákaz výuky moderních dějin... Během několika let se však tento režim pomalu mění v liberální, tvořila se početnější opozice a vznikaly požadavky na uzákonění svobod. Pod vládou Napoleona III. však došlo k ekonomickému rozvoji země. Napoleon III. považoval ekonomický rozvoj za prioritu, zavedl volný trh a otevřel zemi britské konkurenci. Rozvíjí se obchod, výroba i bankovníctví.

Do atmosféry druhého Francouzského císařství se 20. října 1854 narodil Arthur Rimbaud. Jeho otec Frédéric Rimbaud byl voják, účastnil se například dobývání Alžíru, a doma příliš nepobýval. Na svých misích psal vojenský deník, můžeme se tudíž domnívat, že Arthur zdědil básnické nadání po svém otci. Arthurova matka Vitalie Cuifová byla přísná a chladná. „*Její povaha byla zatvrzelá, francouzsky selská a shodovala se dobře s její hubeností, dlouhým krkem a dlouhýma rukama. Měla jen řídké chvíle upřímnosti a nesnesla odmlouvání. Byl-li jí kladen odpor, mstila se. Pro tyto vlastnosti stala se tyrankou svého okolí.*“⁵ Neustálé manželské hádky řešil Rimbaudův otec odjezdy na válečné mise, a když bylo Arthurovi šest let, odešel od rodiny definitivně. Vychovávala ho tedy pouze matka a její výchova se později odrazila v básních. Arthur měl čtyři sourozence, starší bratr Frédéric, mladší sestry Vitalie a Isabella, čtvrté dítě zemřelo několik dní po porodu. I vztah mezi sourozenci se promítnul do veršů.

V roce 1870 Francie vstupuje do války proti Prusku (prusko-francouzská válka). Po porážce u Sedanu (1870) je Napoleon III. zajat a 4. září je svrženo císařství a vyhlášena republika. Po sérii porážek Francie kapituluje a dochází k další revoluci.

I Arthur Rimbaud prožíval rušná léta. Roku 1870 se jeho třídním učitelem stává Georges Izambard, mladý, liberálně smýšlející učitel, se kterým se Rimbaud velmi sblížil. Izambard mu půjčoval knihy, například *Chrám matky boží v Paříži*. „*Ale nazítří přišla za ředitelem paní Rimbaudova celá pobouřená: nechápe prý, jak je to možné, že se gymnasistům dovoluje číst takové knihy.*“⁶ Knihy s podobným námětem se přičily jejímu náboženskému přesvědčení a rozhodla se půjčování knih řešit přímo s Izambardem. Profesor po rozhovoru s přísnou matkou získal ještě větší náklonnost k Arthurovi, vzniklo mezi nimi přátelství, denně rozmlouvali o poezii a Rimbaud mu dával číst své básně. S koncem školního roku Izambard odjel z města, což Rimbauda velmi zasáhlo, a proto několikrát utekl z domova.

⁵ ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda: Dopisy a dokumenty*. 3. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1972. Str. 23.

⁶ MATARASSO, Henri a Pierre PETITFILS. *Život Rimbaudův*. Praha: Odeon, 1968. Str. 26.

28. ledna 1871 kapituluje Francie v Metách a vláda požádala o příměří (mírová smlouva uzavřena v květnu 1871). V obležené Paříži pokračují boje a vzniká zde komuna⁷, postupně se utváří i v dalších větších městech. Národní shromáždění ruší žold pro národní gardy a ty musely být rozpuštěny. Vládní jednotky se chtějí zmocnit děl, které pořídili Pařížané pro národní gardu. Generál Lecomte, pověřený zabavením děl, je zadržen a zastřelen. Paříž si zvolila svou komunu. Programem Pařížské komuny je socialismus zahrnující „*konec vykořisťování člověka člověkem a aktivní antiklerikalismus*.“⁸ Obklíčená národní garda se pokusí o průlom, který je však neúspěšný, a tak komuna spoléhá na národní povstání. Vládní síly získaly podpisem příměří s Pruskem nové jednotky a pochodují z Versailles na Paříž. Od 21. do 28. května probíhá krvavý týden, při kterém byla Pařížská komuna poražena.

Prusko-francouzská válka (červenec 1870 až květen 1871) zastavila výuku, která byla obnovena 15. února 1871. Rimbaud ovšem zpět do školy nechtěl nastoupit a znovu utíká do Paříže. V Paříži je však chaos, lidé se bouřili proti okupaci před Bastilou. Rimbaud se kolem 10. března vrací domů a u vítězství komuny (18. března) tedy nebyl osobně, zprávu se doslechl v Ardenách. Rimbaud je vítězstvím nadšen. „*Už to tu bylo! Pokračování roku 1789! Lid se dal znovu na pochod! Ta sobecká a pobožnůstkářská buržoasie byla smetena!*“⁹ Znovu odjíždí do Paříže (začátkem dubna) a hlásí se k dobrovolnické partyzánské skupině. V kasárnách napsal některé své básně, ale již koncem dubna od vojáků odchází. Po porážce Komuny je Rimbaud zklamáný a hledá nové formy poezie, které by vyjádřily jeho vztek.

Po rušných událostech uplynulých desetiletí vzniká roku 1875 třetí Francouzská republika v čele s prezidentem. Tato republika trvá až do roku 1940, kdy byla Francie poražena nacistickým Německem.

Rimbaud se po prohře Komuny snaží dostat mezi parnasisty. Je však zadlužen a hledá práci v Paříži. Zmínil se o tom Bretagneovi a ten jej odkázal na Paula Verlaina. Rimbaud mu posílá verše, Verlaine je ohromen, Rimbaud za ním jede do Paříže a dostává se tak mezi parnasistní básníky. Přichází ovšem nevhod, protože Verlaine se připravuje na roli otce. Nějakou dobu bydlel Rimbaud u manželů Verlainových, ale s příchodem potomka Rimbaud zmizel. „*Verlaine byl přesvědčen, že se do Charleville nevrátil, jal se ho hledat a našel ho*

⁷ Komuna = v překladu obec; vláda lidu, snaha o sociální revoluci.

⁸ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Str. 229.

⁹ MATARASSO, Henri a Pierre PETITFILS. *Život Rimbaudův*. Praha: Odeon, 1968. Str. 48–49.

jako tuláka v hadrech, třesoucího se zimou a umírajícího hladem.“¹⁰ Rimbaud chce Verlainea vytrhnout z nicoty rodiny a utíkají spolu roku 1872 do Belgie, poté se společně stěhují z Belgie do Londýna. Jejich vztah byl plný hádek i výhrůžek. Verlaine nikdy nepřestal myslet na svou ženu Matyldu, pletla se mezi ně Rimbaudova matka, Verlaine se často vracel ke své ženě, Rimbaud pobýval na statku u své matky. Tento dynamický vztah končí v červenci 1873, kdy opilý Verlaine v hádce postřelí Rimbauda. Touto událostí vstupuje Rimbaud do nové životní etapy, začíná cestovat, již se nevěnuje literatuře a hledá zaměstnání, které by jej naplňovalo. Odchází do Afriky, kde vystřídal několik povolání. Pracoval jako písař, poté obchodoval se zbraněmi, psal cestopisy o cestách po Africe, nakonec prý obchodoval s otroky. O této životní etapě pojednal Arne Novák v článku *Arthur Rimbaud u knížete Menelika*, který byl publikován v *Lidových novinách*. Připomíná v něm Rimbaudův obchodní plán: „*Objedná si několik tisíc pušek v Evropě, sestaví karavanu a poveze to zboží Menelikovi, knížeti v Choa.*“¹¹ Z Rimbauda se stává jiný člověk. Je zvláštní, že básník, který se zabýval hlubinami svého nitra a pro kterého je jedinou zbraní slovo, se mění na obchodníka a chystá se zbohatnout obchodem se zbraněmi. Rimbaud ovšem v květnu 1891 onemocněl, měl nádor v kolenu, podstoupil amputaci a odcestoval zpět do Francie. Zemřel 10. listopadu 1891 v 37 letech na celkovou rakovinu.

1.2 Místo A. Rimbauda v literatuře / Prokletí básníci

Prokletí básníci svou tvorbou reagují na směr, který nazýváme parnasismus¹². Jedná se o směr projevující se racionalismem, neosobním postojem a přesně zvládnutou veršovou technikou. Rozvíjí se v letech 1860–1866. Básníci směřují k přesně vytyčenému cíli, netvořili spontánně a nevyužívali básnickou imaginaci. K významným básníkům parnasu patří například Leconte de Lisle, Gautier, Banville, Prudhomme nebo Coppée.¹³

Po událostech v 70. letech 19. století se nová generace básníků odklání od akademického a chladného parnasismu. Nastává odklon od pozitivismu a naturalismu, protože oba směry sice popisují povrchovou a objektivní skutečnost, ale nedokáží zachytit lidské nitro a pocity. Tento odpor k racionálnímu otevíral nové cesty k iracionálnímu a tím vzniká dekadence a symbolismus. Básník hledá nové metody, nové vyjádření reality pomocí fantazie a básnické metafory. „*V době, kdy Verlaine i Mallarmé ještě vyrůstali v tradicích*

¹⁰ MATARASSO, Henri a Pierre PETITFILS. *Život Rimbaudův*. Praha: Odeon, 1968. Str. 69.

¹¹ NOVÁK, Arne. Arthur Rimbaud u knížete Menelika. *Lidové noviny*. 1937, 45(428). Str. 4.

¹² Název odvozen od řecké hory, na které podle řeckých bájí sídlil bůh umění Apollón.

¹³ ŠRÁMEK, Jiří. *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost. I*. Brno: Host, 2012. str. 371.

*Parnasu, dal nejradikálnější a nejodvážnější popudy nové koncepci poezie o deset let mladší Rimbaud.*¹⁴ Za novátora byl ovšem považován Verlaine, jelikož Rimbaud byl v té době ještě neznámý a plnému objevení se mu dostalo až s počátkem 20. století. Za předchůdce je považován Baudelaire, protože začíná spojovat obraz a zvuk. Roku 1885 definitivně doznívá parnasismus a převažuje individualita básníka. „*V mladých básnících sdílejících obecný pocit znechucení, odcizení době a jejímu řádu, její mravnosti a sociální struktury nemůže negace být ničím vyvážena.*“¹⁵ Označení dekadent se vžilo pro umělce, kteří stojí proti soudobému řádu, tudíž se nacházejí mimo společnost. Dekadence se vyznačuje pocity nudy, zoufalství a deprese. Symbolismus oproti dekadenci obsahuje určitý pozitivní prvek, odhaluje skrytý smysl předmětů, které jsou symbolem vnitřního života. Po pádu Pařížské komuny nastává absolutní odluka literatury od současných událostí a poezie je omezena na úzký okruh zasvěcených.¹⁶

Francouzská moderní poezie pronikala na české území již v 19. století. Jaroslav Vrchlický se v *Úvodu do studia moderní poesie francouzské* zabývá vývojem francouzské poezie od začátku až po konec 19. století. Ihned v úvodu tvrdí, že „*chtít zasahovati dělidlem škol a směrů do proudění živé, soudobé literatury, jest stejně obtížné jako nebezpečné.*“¹⁷ Vrchlický se zaměřuje i na vliv starších básníků na soudobou tvorbu. „*Zvlášť v naší době, která tak rychle žije a tolika problémy je zmitána, je již skoro zázrakem, najíti autora, který by tu stál ve všem svérázný, bez cizích vlivů a ohlasů zcela v sebe uzavřený a jen ze sebe čerpající. Takových jednolitých kolosů jako př. Leconte de Lisle, který po celé slavné dlouhé své dráze básnické vykazuje pouze jednu evoluci – k dokonalosti a výši umělecké – mají i jiné současné moderní literatury po řídku.*“¹⁸ Vrchlický zmiňuje roztržičnost moderní francouzské poezie, která nelze přesně rozdělit do jednotlivých škol či směrů. „*Juž při nejbližší skupině, Parnassu, nastává brzy pravý chaos, a skupina poetů od škol*

¹⁴ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 194.

¹⁵ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 194.

¹⁶ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 192–196

¹⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Úvod do studia moderní poesie francouzské. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Moderní básníci francouzští*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1898. Str. 1.

¹⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Úvod do studia moderní poesie francouzské. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Moderní básníci francouzští*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1898. Str. 2.

*neodvislých, lépe řečeno, těžko označitelných, rostla by nad všechny rozměry.*¹⁹ Vrchlický začíná u básníka Chéniera, pokračuje přes romantické spisovatele Huga, de Musseta a Lamartina, dále k parnasismu, dekadenci a symbolismu. Snaží se podat stručný přehled vývoje francouzské literatury v 19. století a vyzdvihuje okamžiky, které podle něj byly důležité. Vrchlický spatřuje v moderní francouzské poezii nové tvůrčí postupy a pokouší se vybrat nejvýznamnější spisovatele. V závěru říká, že „*kde nerozuměli originálům básník Leconte de Lisle a kritik Lemaître, tam mám snad já také právo, přiznati se, že jsem také nerozuměl.*“²⁰

Francouzská moderní poezie působila nejen na Jaroslava Vrchlického, ale i na českou společnost ve 20. letech 20. století. O vlivu na české občany pojednává glosa s názvem *O vlivu francouzské literatury u nás*, autorem je Jaroslav Durych. Jednalo se o dotaz, který poslala francouzská knihkupectví a autor se k celé záležitosti vyjadřuje poměrně negativně. Již v úvodu píše, že na tento dotaz odpověděly pouze podrobené národy, a to německý a československý. Němci francouzskou literaturu zcela odmítli. Postoj Čechů k francouzské literatuře byl jiný. „*Bylo to tak rukulibavé, my jsme těm Francouzům tak zavázáni, že bez nich bychom zůstali bulíky a neuměli bychom ani řádně podepsati dlužní úpis.*“²¹ V textu není přímo uvedeno, o kterých francouzských literátech autor hovoří. Můžeme se pouze domnívat, že jde o prokleté básníky, jelikož text obsahuje pasáž pojednávající o tom, jak špatný vliv francouzská literatura měla. „*A na koho co mělo vliv? Ta otázka nedošla odpovědi. Mohlo by se odpovědět, že vliv francouzské literatury byl špatný, demoralisující a amoralisující. Že export francouzské buržoasní literatury sváděl naše mladíky k perversi a paňácovství.*“²²

K tématu prokletých básníků se vyjadřuje i F. X. Šalda ve stati *Několik „Prokletých básníků“ čili příspěvek k tematu: Básník a společnost*. Zaobírá se jak jednotlivými prokletými básníky, tak i samotným pojmem prokletý básník. Pod tímto pojmem Šalda vidí jedince prokletého společností, jedince, který je nadprůměrný a neužitečný pro společnost. „*Kdo chce létat, kde se jiní plazí; kdo se zasněvil poznání tajemství a žije snem;*

¹⁹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Úvod do studia moderní poesie francouzské. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Moderní básníci francouzští*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1898. Str. 3.

²⁰ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Úvod do studia moderní poesie francouzské. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Moderní básníci francouzští*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1898. Str. 22.

²¹ DURYCH, Jaroslav. O vlivu francouzské literatury u nás. *Rozmach: Čtrnáctideník pro politiku a národní kulturu*. Praha, 1925, III. (2.), 29–30. Str. 30.

²² DURYCH, Jaroslav. O vlivu francouzské literatury u nás. *Rozmach: Čtrnáctideník pro politiku a národní kulturu*. Praha, 1925, III. (2.), 29–30. Str. 30.

*kdo jako genius přechází průměr lidství.*²³ Podle Šaldy je koncepce prokletých básníků romantická. I oni potřebovali ke své tvorbě napětí a rozpor se společností, z tohoto sporu těžili náměty pro svá díla. Šalda tvrdí, že až do dob romantismu společnost přijímala literární génie, jelikož se jejich tvorba přizpůsobila době, příkladem uvádí Goetha. Ovšem s romantismem přichází básník odbojce, jak jej nazývá Šalda. Básník se ocitá mimo zákon. „Častěji a častěji bývá obviňována společnost, že zaviňuje svým podceňováním a nedoceňováním básníka zjevy básníků prokletých. Nikterak ne revolucionář, nýbrž akademický a oficiální literární historik francouzský, universitní profesor Fortunat Strowski napsal o tom tyhle významné věty: ‚Byli vášnivě obžalováni Verlainovi vrstevníci, že mu nedali dosti peněz a že ho nechali zemřít bídou...‘²⁴ Píše, že společnost zanechala takového génia napospas neřestem, protože jej odsoudili a nevážili si ho. Verlaine toužil po úctě a úspěchu, ale společnost mu nedala prostor k tomu, aby ukázal svůj talent. Společnost jej odsoudila k bohémě. Šalda považuje novou společnost za desorganizovanou, tíhnoucí k hmotnému majetku. Prokletí básníci pro něj znamenají nesociální osoby, které vědomě urychlují proces rozvratu společnosti. „Plní funkci seismografů, které zaznamenávají přírodní poruchy, zemětřesení a bouře.“²⁵ Prokletí básníci se rozešli se společností, která ještě dožívá staré myšlenkové formy. Prokletí básníci tyto formy dávno opustili a stali se pro tehdejší společnost nepochopitelnými. Nedokázali se včlenit, byli výjimeční a společnost je vnímala jako prokleté. Prokletí básníci celou situaci vnímali jinak, pro ně byla špatná tehdejší společnost a nechtěli dodržovat její zastaralé zásady.

²³ ŠALDA, František Xaver. Několik „Prokletých básníků“ čili příspěvek k temat: Básník a společnost. ŠALDA, František Xaver. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1991. Str. 322.

²⁴ ŠALDA, František Xaver. Několik „Prokletých básníků“ čili příspěvek k temat: Básník a společnost. ŠALDA, František Xaver. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1991. Str. 323.

²⁵ ŠALDA, František Xaver. Několik „Prokletých básníků“ čili příspěvek k temat: Básník a společnost. ŠALDA, František Xaver. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1991. Str. 325.

2 Arthur Rimbaud v zrcadle české literární kritiky 1. poloviny 20. století

2.1 Verše z let 1869–1871

Rimbaud začíná psát v pouhých 16 letech a své verše posílá do časopisu *Současný Parnas*. Redaktorem časopisu byl francouzský básník a spisovatel Theodor de Banville. V této tvorbě je typické vyjádření osobního citu a dojmů z přírody, například básně *Vzrušení*, *Mé tuláctví*. Jeho poezie se stává jakýmsi protikladem k parnasistní neosobnosti, paroduje vznešenost antického kultu.

Venus Anadyomené

„Páteř je narudlá; vše páchne cizostí
a strašně odporně. Je vidět zvláštnosti,
na které bylo by potřeba vzíti lupu.

Na bocích vryto je: Venuše v ulitě.

– to tělo hýbá se a vystrkuje z chlupů
ohavně krásný kříž a vřídek u řitě.“²⁶

Verše také zachycují mladistvé milostné představy (*V zelené hospůdce*), ale i protiválečné a výsměšné názory (*Spáč v úvalu*).²⁷

Štyrský ve své knize *Život J. A. Rimbauda* píše, že básně vznikající během roku 1870 jsou ovlivněny zkušenostmi, které zažil během svých útěků od matky do Paříže, později do Bruselu. Jeho tvorbu také ovlivnil Izambard, Rimbaudův učitel, který si všiml jeho literárního talentu. V rozvoji básnické tvorby brání Rimbaudova matka, která jeho útky řeší přes policii. Podle Štyrského během cesty do Bruselu vznikly básně *Skříň; Mrška; Má bohéma; Celníci* a *V zelené hospůdce*.²⁸

Jelikož se jedná o velmi různorodé básně, v další části práce jsme texty rozdělili podle hlavního motivu a vybrali básně, ke kterým se čeští literární kritici 1. poloviny 20. století vyjadřovali nejvíce.

²⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 78.

²⁷ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století 2, 1870–1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 201.

²⁸ ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda. Dopisy a dokumenty*. Praha: Československý spisovatel, 1972. Str. 69.

2.1.1 Básně s náboženským motivem

V těchto verších Rimbaud zcela projevil svůj protináboženský názor. Jeho odpor k víře vznikl již v dětství pod vedením přísné matky a postupně sílil. V některých básních se motiv náboženský spojuje s protiměšťáckými postoji v projev nenávisti. Nenávidí jak víru, tak měšťanskou společnost, která utlačuje nižší vrstvy. Náboženské obřady se stávají groteskními a propojují se s vulgárními obrazy všednosti. Nenávidí církev, protože vede lidi k tupé pokoře a narušuje přirozenost lidských vztahů.²⁹

František Xaver Šalda ve své esejí *J. A. Rimbaud, božský rošťák* sleduje i vývoj básníka názoru na víru. Jeho přísná bigotní matka jej vedla velmi krutou rukou, která z něj „vykřesala jiskru odboje a rozdmýchala ji v požár.“³⁰ Šalda píše, že je z dětství známá příhoda, kdy dvanáctiletý Rimbaud málem zranil své spolužáky, protože ho rozčílily jejich rouhačské žerty v kostele.³¹ „Ale to je asi poslední projev jeho zbožné horlivosti; z příštího roku máme již svědectví o jeho bezbožectví právě jako o jeho politickém revolucionářství. Časně zralý: skoro zázračné dítě.“³² Šalda o Rimbaudovi píše jako o ctižádostivém, jelikož chce, aby jeho básně byly tištěny v Paříži, v Současném Parnasu. Proto složil báseň inspirovanou pohanstvím *Soleil et chair*, v češtině známou jako *Slunce a tělo*. Tuto báseň poslal v roce 1870 Théodoru de Banville, ten ovšem báseň neotiskl. „*Slunce a tělo je trochu básnická a mytologická mašinérie à la Parnass, ale přece teplejší a smyslnější než obdobné básně Leconta de Lisle a Banvilla. Paganism Rimbaudův není nikterak papírový, právě jako není papírová jeho nenávisť ke křesťanství; jsou tam verše, které mohl napsat náš Neumann.*“³³

Stanislav Kostka Neumann stejně jako Rimbaud vyjadřuje odpor ke křesťanství. V úryvku tento odpor symbolizuje rozbitý kříž. Kostka Neumann podobně jako Rimbaud pracuje s motivy přírody, lásky a smrti.

²⁹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století 2, 1870–1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 202.

³⁰ ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 4.

³¹ Štyrský píše, že tato příhoda je vykládána všemi životopisci A. Rimbauda. Došlo k ní v roce 1865 a Štyrský tvrdí, že několik starších studentů se vysmívalo mši. Mladý Rimbaud byl tímto chováním pohoršen a tasil na studenty nůž. Ještě koncem stejného roku má Rimbaud pochybnosti o víře, protože jej matka přistihla s bezbožnou knihou a zavřela ve sklepě.

³² ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 5.

³³ ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 6.

Stanislav Kostka Neumann

Stráň chudých lásek

„Stráň měkká, travnatá, až někde na konci předměstí...

Jen ve třech akátech objatých tu větrík rád šelestí

až nahoře, kde modro nebes shlíží

na starý, rozpadlý sokl po rozbitém kříži.

Nikdo se tady nemodlil:

prý vrah tu nějaký kdysi popraven byl;

nikdo se tady nemodlí,

ukradli kříž, ukradli Krista, jenž mdlý

té nemohl kralovat stráni.“³⁴

Z básní s náboženským motivem Arthura Rimbauda vnímáme odklon od víry obecně, ne pouze od křesťanství. V básni *Slunce a tělo* se Rimbaud vrací k antické mytologii a popisuje bohy jako bytosti s lidským tělem.

„Zeus obrací k ní oko, které saží;

šeptající proud jí zdobí vlnou vlas,

ukolébává ji Zeův mocný hlas,

jeho polibek jí ještě ve snách září,

spí na jeho snědé starostlivé tváři.

Pod vavřínem, který visí nehnutě,

dotýká se křídlo snivé labutě

Lédy, čechrajíc jí dlouhé plavé vlasy;

zatímco jde kolem Kypris, plná krásy,

rozhalujíc prsy, tuto pýchu žen,

a své něžné břicho s krajkou černých pěn,

Héraklés jde s pýchou, která sluší muži,

opásávaje si tělo tygří kůží,

kráčí po obzoru, dosud uřícen!“³⁵

³⁴ NEUMANN, Stanislav Kostka. Sen o zástupu zoufajících a jiné básně. NEUMANN, Stanislav Kostka. *Básně I.* Praha: SNKLU, 1962. Str. 242.

³⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma.* Praha: Garamond, 2015. Str. 69.

Z veršů také vyplývá, že autor přisuzuje bohům lidské vlastnosti i vzhled. Často odkazuje na krásu, pýchu a především lásku. V básni *Slunce a tělo* Rimbaud popisuje cestu člověka a jeho proměny v běhu století.

„Kéž se vrátí zpět ty doby bez duše!
Člověk hrál už roli žebráků i králů.
Jednou, znaven rozbíjením ideálů,
vzkříšen, zbaven bohů vyjde do lesa,
bude pozorovat modrá nebesa.“³⁶

Odklon od víry je znatelný pouze se znalostí tehdejší doby a v kontextu revolučních událostí, kterých se Rimbaud účastnil. Protináboženské názory jsou vyjádřeny nepřímo, až při hlubším rozboru textu může čtenář odhalit autorův postoj k církvím a celkově k víře.

Dále Šalda zmiňuje báseň *Trest Tartuffův*, která „dokresluje se mstnou nenávisť protiklerikální typ Moliérův.“³⁷ Kritik se také zamýšlí nad tím, zda je Rimbaudův odpor k církvi opravdový. „Že Rimbaudův paganismus, ateismus a revolučnost nebyly nic dělaného, že tu nejde o literární pózu, nýbrž o skutečnou nepřizpůsobivost společenskou, toho důkazem je mi pud tulácký...“³⁸

Protikladem k nepřímo vyjádřeným protináboženským myšlenkám v básni *Slunce a tělo* je kratičká báseň *Tartuffův trest*. Zde se Rimbaud přímo vysmívá církvi i jejímu fungování. Už samotný název naznačuje hlavní myšlenku básně. Autor odkazuje na Molièrovu komedii *Tartuffe*, která satirickým tónem kritizuje církve v polovině 17. století. Ve stejném duchu se nese i Rimbaudova báseň. Kritizuje současnou církev a její spojení s hmotným majetkem. Odpustky odsoudil k válení se v blátě, muži v černém oděvu nepomohlo ani modlení a nechránilo jej před přepadením.

Autor využil formy sonetu a na těchto čtrnácti verších jasně vyjádřil svůj postoj k fungování církve. Rimbaud ovšem nevyužívá sonet v tradičním pojetí. Dodržel sice strukturu, ale obsahově pojal sonet velmi netradičně. Ve svém klasickém znění vyznívá jako milostné vyznání, chválí a opěvuje. V Rimbaudově podání však vyjadřuje naprostý opak – kritizuje, zneuctívá a odsuzuje. Také v tomto spočívá Rimbaudova prokletost, porušuje vžité normy a využívá je podle svých představ.

³⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 66.

³⁷ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 6–7.

³⁸ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 7.

*„A tu se stala hrozná věc.
Přetrhl se mu růženec
i s odpustky a zůstal ležet v blátě.“³⁹*

Rimbaud dále nesouhlasil s propojením víry a hmotného majetku.

*„A Tartuffe jal se bédovat,
a když mu zloděj odnes šat,
byl nahý od hlavy až k patě.“⁴⁰*

Ve spojení obou slok vnímáme určitý rozpor v postoji Tartuffa k hmotnému majetku. Ve třetí strofě shledáváme odpustky, v kontextu veršů, jako něco životně důležitého, něco, co je pro Tartuffa velmi cenné. Tyto důležité odpustky staví Rimbaud do kontrastu k šatům. Ve čtvrté strofě hovoří o tom, že mu zloděj odnesl šaty, ale nijak víc tuto skutečnost nekomentuje. V tomto spatřujeme hlavní vyjádření Rimbaudovy nespokojenosti s církví. Církev staví do popředí věc, která v Rimbaudově životě již není důležitá, neuznává prodej odpustků a odsuzuje je k pádu do bláta. Naopak šaty, které jsou podstatně důležitější pro život člověka, jsou odsunuty do pozadí celé básně a Tartuffe pouze stojí *„ nahý od hlavy až k patě.“⁴¹*

Básněmi s náboženskou tematikou A. Rimbauda se zabýval i Vítězslav Nezval v předmluvě bibliofilského vydání *Srdce pod klerikou: Intimity seminaristovy*. Samotná předmluva nese název *Rimbaudovo Srdce pod klerikou*. Nezval nazývá štěstím, že se Rimbaudovy verše dochovaly a můžeme je číst. Hovoří o něm jako o muži imaginace. Rimbauda náboženství *„přitahuje i odpuzuje a boj o provaz, jež nikdy nepustil z ruky, skončil vítězstvím básníka.“⁴²* Na Rimbaudově tvorbě oceňuje, že vytvořil formu, které se uchopí surrealističtí básníci. Nezval kladně hodnotí Rimbaudův tvůrčí postup v básních s náboženským motivem. Kladný postoj k básním s touto tematikou ovlivnilo i jeho ideologické přesvědčení. Nezval byl příznivcem komunismu, a proto obdivoval kritičnost, kterou Rimbaud směřoval k církvi. *„Přistihnuv církev, jež systematicky zneužívá lidské schopnosti sníti, tušiti, bezděčně fabulovati a spontánně vytvářet iracionální bytosti a jež míchá ve své falešné hře do karet, nikdy dost jasně vyložených, svého boha a s ním veškerou infámii, dovedl vyvinout Rimbaud nejvášnivější ironický, až do nestvůrného*

³⁹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 77.

⁴⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 77.

⁴¹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 77.

⁴² NEZVAL, Vítězslav. *Rimbaudovo srdce pod klerikou*. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 491.

sarkasmu jdoucí tón.⁴³ K básním psaným tímto tónem Nezval řadí *Chudí v kostele; Dřepění; První přijímání*.⁴⁴

Po vzoru Nezvala jsme mezi verše s náboženským motivem zařadili báseň *Chudí v kostele*. Předchozí text, *Tartuffův trest*, hovoří pouze o jednom člověku, popisuje jednu událost jednoho mnicha, kněze. Báseň *Chudí v kostele* vyjadřuje Rimbaudův postoj k víře chudiny. Nekomentuje pouze jednu osobu, ale celou spodní vrstvu společnosti. Hlavní myšlenkou celé básně je vyjádřit, jak církev manipuluje s lidmi, slibuje něco, co se nedá splnit.

*„Jak chleba vdechují pach svíček s vůní hlohu,
šťastní a pokorní jak psi, jež zpráskali,
a obracejí se s pokornou prosbou k Bohu
a s díky modlí se za vše, co získali.“⁴⁵*

Celkově lze báseň vnímat jako kritiku lidské neupřímnosti. Lidé nechodí do kostela, aby se upřímně modlili k Ježíši Kristu, ale přesto kostel navštěvují, aby v něm našli únik od často kruté reality.

*„Venku je zima, hlad a podnapilí muži,
je dobře hodinu, pak čeká je zas strast,
za nimi chrochtají babky, jimž dech se úží,
jsou vyparáděny a čpí jak stará mast.“⁴⁶*

Rimbaud odhaluje církev při zneužívání lidské důvěry a při slibování něčeho, co lidem nemůže splnit.

Báseň *Dřepění* opět pojednává o mnichu. Zde vidíme, že každý Rimbaudův text s náboženským motivem se zabývá jinou společenskou vrstvou. V tomto případě je hlavní postavou fráter Milotus (mnich bez kněžského svěcení). Rimbaud v této básni vykresluje příslušníky církve jako obyčejné osoby, které také trpí bolestmi, hladem, nedostatkem a zmiňuje i jejich biologické potřeby.

*„Zmítá se v peřinách a převaluje v klubku
a krčí kolena až k svému hrudníku,*

⁴³ NEZVAL, Vítězslav. Rimbaudovo srdce pod klerikou. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 491.

⁴⁴ NEZVAL, Vítězslav. Rimbaudovo srdce pod klerikou. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 491.

⁴⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 121.

⁴⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 121.

*zlekán jak stařeček, jenž polk by tvrdou slupku,
vždyť drží v pěti prstech ucho nočníku,
s košilí vyhrnutou vysoko až k pupku.*⁴⁷

Poslední básni s náboženským motivem, kterou se budeme v práci zabývat, je *První přijímání*. Tuto báseň jsme stejně jako Vítězslav Nezval zařadili mezi básně s náboženským motivem.⁴⁸ Jak naznačuje samotný název, Rimbaud se opět zabývá jinou společenskou skupinou, tentokrát dětmi. Autor naráží na to, jak církev manipuluje i dětmi, někdy přímo, někdy nepřímo prostřednictvím rodiny.

*„A dítě náleží své rodině, kde může
mít tisíc naivních a prostoduchých rad:
jdou, zapomínajíce, že je svědí kůže,
tam, kde jim Kristův kněz své mocné prsty klad:
Kněz dostal přístřeší se zahrádkou a růže,
jen aby měly si kde bezstarostně hrát.*⁴⁹

Autor v tomto textu nejvíce vyjádřil zhnusení církví a vírou. Báseň je ponurá a odkrývá nejvážnější Rimbaudovy názory. V této básni vidíme ironický až sarkastický tón, který zmiňuje Nezval ve své stati. Obsah básně je zneklidňující, ovšem její forma působí velmi klidně. Rimbaud píše o ošklivém zacházení s dětmi v rámci církve.

*„Kněz povšiml si hned, že v hloučku před kostelem,
kde shromáždili se dnes všichni školáci,
je drobná dívenka se zachmuřeným čelem
a jejíž rodiče jsou asi chudáci –
Ať v tento slavný den je Bůh jí těšitelem,
Bůh, který modlitbu svým rájem odplácí.*⁵⁰

Nejzávažnější sdělení nacházíme v kritice oddělení fyzického těla od duševního stavu, kněz v básni vnímá tyto dvě složky lidského těla zcela odděleně a podle toho i jedná. Rimbaud prostřednictvím postavy kněze kritizuje, že i kněz spoléhá na odpuštění Bohem, když provede cokoliv zlého.

*„Pro věčné panenství se prokousává dření
tvých milosrdenství, víc nežli síly je,*

⁴⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 116.

⁴⁸ F. X. Šalda básně *První přijímání* řadí mezi texty s erotickým motivem a vnímá ji spíše jako vyjádření vztahu k ženám.

⁴⁹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 136.

⁵⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 137.

*královno Siónu, však tvoje odpuštění
jest ještě chladnější než vodní lilie.*⁵¹

Od této jistoty se odvíjí i jeho chování k dítěti. Rimbaud naznačuje v básni sexuální obtěžování dětí, především dívek. První přijímání autor pojímá jako první sexuální zkušenost dívky, nikoli z lásky, ale z chťiče kněze. Kněz zachází s nevinnou dívkou jako s hmotným majetkem, která se mu musí oddat, aby se uzdravila.

*„Chce, chce, ač bolí to, ač tvoří se jí vrásky
na čele v poduškách, jež tlumí její křik,
prodloužit záblesky té svrchované lásky
a slintá. Černý stín se plazí na trávník.*

*Dítě už nemůže. Hle, vzpíná drobná bedra,
Když rozhrnuje závěs záclon, aby z nich
moh proudit chladný vzduch do ohnivého vedra
pod její pokrývku a na schoulený břich.*⁵²

Rimbaud v této básni sděluje, že církev je prohnílá a spolu s ní i kněží. Této zkaženosti se dívka musela podrobit.

*„Neboť už minul čas mých prvních přijímání.
Nikdy jsem nekladla tvou lásku nejvýše;
mé tělo, které se ti vzdává k milování,
se hemží hnilobným polibkem Ježíše.*

IX

*Tak duše prohnílá a propadlá zlé mdlobě
uslyší spílání tvé rozlícenosti.
Propadli bezhlavě tvé nevýslovné zlobě
a pro smrt vzdali se všech světských starostí.*⁵³

Celou básní prostupuje určitý klid. Rimbaud pohlíží na celý sexuální akt jak z pohledu kněze, tak z pohledu dívky. Klidným tónem popisuje myšlenky, které se nachází v hlavách obou postav. Rimbaud se svým sarkastickým tónem vysmívá prohnílou církev a neshledává na ní nic prospěšného pro společnost.

⁵¹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 138.

⁵² RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 138–139.

⁵³ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 141.

2.1.2 Básně s erotickým motivem

Stejně jako náboženský motiv, ve kterém Rimbaud vyjadřoval své pojetí víry, a především postoj k církvi, patří k Rimbaudovu dílu i motiv erotický, kde autor píše o nejnítěnějších pocitech a prvních milostných zkušenostech. I tento motiv je spojen s básněmi Arthura Rimbauda a tyto texty tvoří nemalou skupinu v jeho díle. I v názoru na milostné vztahy lze vysledovat určitý vývoj. Rimbaud od smyslového vnímání ženy přechází k hluboké deziluzi, erotickému cynismu a pohrdání ženou.⁵⁴

Šalda považuje Arthura Rimbauda za „erotického cynika nonplusultra.“⁵⁵ Za vrcholné období básní s tímto motivem označuje prázdniny a podzim roku 1870. Zmiňuje básně *Komedie ve třech polibcích* a *Román*, které pokládá za kouzelné a vypovídající o „erotickém poblouznění a snění jinošském.“⁵⁶ Avšak toto snění je brzy vystřídáno erotickým cynismem.

Báseň *Román* se zabývá mladistvými představami o životě a lásce. V básni je zjevné autorovo zklamání z první lásky a snaha překonat deziluzi. Tento text zachycuje v podstatě kratičký románek, kdy se mladý šestnáctiletý muž rozhodne opustit kavárny a vyrazí do letních večerů. Básník popisuje své opojení přírodou, které by se dalo přirovnat k opojení láskou. Následně potkává mladou slečnu, do které se zamiluje a jsou zamilovaní až do srpna. V tento moment celá báseň vygraduje a láskou nasycená atmosféra prudce klesá. Přichází mladíkovo zklamání z patrně první lásky.

„Jste zamilováni až do srpna. Těch hrůz!
Jste zamilováni. Váš sonet je jí k smíchu.
Přátelé smějí se, prý máte špatný vkus.
– Až jednou v dopise vám vrazí k srdci dýku.“⁵⁷

V poslední sloce se autor vrací zpět na začátek – znovu se ocitá v kavárně, pije pivo a přemýšlí, „jaký je člověk blud, když je mu šestnáct let.“⁵⁸

Dále Šalda oceňuje Rimbaudův čistý impresionismus, sonety zachycující dojmy z hospůdek a dívčí element. Mezi takovéto básně řadí *V zelené hospůdce; Mrška; Skříň; Má bohéma; Celníci*. „Všecko plné konkrétních detailů viděného, hmataného i čichaného,

⁵⁴ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 203.

⁵⁵ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 8.

⁵⁶ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 8

⁵⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 93.

⁵⁸ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 93.

všecko prosluněné a provoněné; vyrovnají se jim jen podobné tulácké sonety z Verlainovy ‚Sagasse‘...“⁵⁹

V impresionistických básních Rimbaud vyjadřuje momentální situaci, aktuální prožitek. Básně zachycují prchavý moment, dozvídáme se pouze to, co básník v danou chvíli cítil. Sonety *V zelené hospůdce* a *Mrška* spojuje společný motiv: autor v hospodě potkává dívky, které nějakým způsobem upoutaly jeho pozornost.

V zelené hospůdce

„Úplně spokojen a nohy pod židli
Jsem pozoroval kresby na ubruse
a skvrny od sádky a povídky,
když vešlo děvče, přitloustlé a rusé.“⁶⁰

Mrška

„Při jídle poslouchal jsem tikot budíku,
když náhle z kuchyně, kde zavoněla pára,
šla služka, nevím proč, však asi ze zvyku
S rozepjatou blůzičkou a chvatně učesána.“⁶¹

Obě básně také končí neúspěchem. *V zelené hospůdce* dívka přinesla mladíkovi občerstvení a více se o něj nezajímala, nevšímala si jej. Autor v poslední sloce zmiňuje teskný večer, který prožil bez dívky. Tento nezdar je zapříčiněn mladíkovou stydlivostí, nedokázal dívku oslovit. Neúspěch v básni *Mrška* se poněkud odlišuje. Dívka mladíka provokuje, očekává, že ji políbí. Z posledního verše však můžeme usuzovat, že dívka nečekaně odběhne, jako lehký vánek, a mladík opět zůstává sám. Tento neúspěch můžeme připisovat spíše jakési hře, kterou započala dívka. Ovšem výsledek je u obou básní stejný – mladík okouzlen dívkami zůstává sám.

V zelené hospůdce

„tu šunku, růžovou a krásně navoněnou
štíplavým česnekem, a holbu piva s pěnou,
již zlatil paprsek večerní tesknice.“⁶²

Mrška

„se dala do rovnání hrničků
A čekajíc, že dám jí hubičku,
mi řekla: „Zkus to, ofoukl mě trochu vánek...“⁶³

Prchavý moment také vyjadřují básně *Skříň* a *Má bohéma*. Tyto dvě básně se od předchozích textů liší tím, že motiv lásky je odsunut do pozadí, čtenář jej musí hledat mezi řádky. Do popředí se zde dostávají zdánlivě obyčejné věci jako skříň a kalhoty. V těchto věcech však můžeme spatřovat milostné symboly, které v básni *Skříň* odkazují k ženám, v básni *Má bohéma* naznačují k bídnému životu po nevydařené lásce.

⁵⁹ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 8.

⁶⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 98.

⁶¹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 99.

⁶² RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 98.

⁶³ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 99.

V básni *Skříň* nacházíme obraz ženy. Autor samozřejmě využívá symbolů, konkrétně skříň zde symbolizuje ženu. Nejprve popisuje skříň zvnějšku, poté otevírá její dveře a zabývá se obsahem polic. Obraz skříně se propojuje s obrazem ženy a celá báseň je laděna do něžných tónů.

*„Je plna směsice, dělí se na přihrádky,
jež voní příjemně a okouzlují zrak,
nad svazkem kraječek jsou babiččiny šátky,
na nichž se třepotá namalovaný pták.“⁶⁴*

Něha a jemnost však odchází s příchodem poslední sloky básně, která vyjadřuje negativní vlastnosti jak skříně, tak ženy. Obě jsou z dávných dob, již nejsou ničím půvabné, jsou černé a vypravují pohádky, vymýšlejí si.

*„Ty skříni z dávných dob, co vše se v tobě beře!
Znáš tisíc pohádek a kvílíš divoce,
Když otvírají se tvé velké, černé dveře.“⁶⁵*

I v následující básni nalezneme symboly odkazující k ženě. Prostřednictvím básně *Má bohéma* autor obviňuje múzu, že se spolčila se špatnou osobou, kterou je pravděpodobně žena. Básník je ženou hluboce zklamán, snil o velké lásce, ale zůstal mu pouze tulácký život v chatrném oblečení. Žena v tomto kontextu vyznívá jako tvůrce všeho zla, které básníka potkalo. Celou básní prostupuje lehký ironický tón.

*„Chodil jsem po světě a měl jsem ruce v kapse.
Také můj svrchníček už byl jen vidinou.
Múzo, tys spolčila se s pěkným hrdinou.
A přitom snil jsem jen o samé velké lásce.“⁶⁶*

Šalda ze skupiny impresionistických básní vyděluje motiv erotické intimity – *Sněno pro zimu*, a i přes ironickou pointu zde řadí báseň *Co zdržuje Ninu*.⁶⁷

Šaldou vydělená skupina textů pojednává o intimním vztahu mezi mužem a ženou. Oba texty, *Sněno pro zimu*; *Co zdržuje Ninu*, spojuje skutečnost, že se jedná o jakousi mužskou sexuální touhu, o pouhý sen, o představu.

⁶⁴ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 101.

⁶⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 101.

⁶⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 102.

⁶⁷ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 4.

Sněno pro zimu

„Jí...

V zimě si vyjedem v růžovém malém kupé

s polštáři, jež se modrají.

Uslyšíš, přestože vláček těžce supe,

jak lidé se tajně libají. “68

Co zdržuje Ninu

„A dýchal bych ti dlouhou dobu

na kůži

a potom bych tě nesl k hrobu

do růží. “69

Rozdílný je ovšem časový úsek, který texty vyjadřují. *Sněno pro zimu* zachycuje kratší úsek, cestu vlakem. Naopak *Co zdržuje Ninu* vypovídá o dlouhodobějších plánech, například o založení rodiny. Obě básně však obsahují vášně a hluboký cit.

Sněno pro zimu

„Pak ucítíš, že zasvrbí tě líce,

že malá hubička jak zbrklá pavoučice

se s tváře na krk vzdaluje. “70

Co zdržuje Ninu

„Odnášel bych tě, krásná Nino,

jak v peřince,

pták zpíval by své andantino

na jiřince. “71

Do roku 1871 Šalda řadí Rimbaudovu sexuální krizi. Tuto krizi nachází v básních *Mé malé milenky* a *Ruce Jeanny-Marie*. Za vrcholné vyjádření sexuality a postoje k ženě považuje Šalda dvě monumentální básně. Tou první je báseň *Milosrdné sestry* – „vášnivá kletba ženě, která nedovede uspokojit mladého muže pro své proradné hmotářské

⁶⁸ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 96.

⁶⁹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 83.

⁷⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 96.

⁷¹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 83.

sobectví...“⁷² Druhou je báseň *První přijímání*. Šalda o ní píše, že se jedná o šílené rouhačství, ve kterém Rimbaud napadá dva objekty své nenávisti – katolickou církev a ženu. Šalda přesněji říká „ženu zkaženou do sentimentální oplzlosti bigotností, narušenou a nepotřebnou nyní již pro manželství.“⁷³

Básně vypovídající o sexuální krizi jsou v podstatě protikladem k výše zmiňovaným básním. Jedná se o syrové verše plné zášti a výčitek, které jsou adresovány ženám. Rimbaud v pouhých sedmnácti letech vyjadřuje hluboké znechucení ženami, pohrdá jimi. Nejcitelněji je Rimbaudova sexuální krize zřejmá z básně *Mé malé milenky*. V tomto textu vyjadřuje znechucení ženou, která ničí jeho city.

„Dupejte po mé misce citu,
mé šeredky;
ach, buďte aspoň při koitu
jak baletky!...“⁷⁴

Celý text provází Rimbaudovy narážky na zkaženost žen. Vyjadřuje své znechucení, pohrdání a otevřeně ženy uráží. Nechce se již zabývat ani fyzickou krásou žen. Tento pocit umocňuje i výběrem lexikálních prostředků, často používá slova s negativním expresivním příznakem.

„Fuj, naše vyschlé sliny třísni
jak deštík tvrz
a infikují dosud plísni
tvůj oblý prs.
Nenávidím vás, netýkavky,
sem, do pasti!
Ach, nalepte si na bradavky
kus náplasti!“⁷⁵

Rimbaud zde ovšem nevyjadřuje své sexuální myšlenky přímo, ale právě pomocí symbolů. Čtenář musí sexuální podtext hledat pod na první pohled obyčejnými slovy. Rimbaud znázorňuje tělo v jeho přirozené kráse, nic neskrývá ani nepřikrášluje. Přestože autor pracuje se symboly, je každému čtenáři zcela jasné, že hovoří o sexuálním

⁷² ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 11.

⁷³ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 11.

⁷⁴ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 114.

⁷⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 114.

chování a jeho cílem je vzbudit sexuální touhu. Lepká slina může symbolizovat poševní výtok, mandolína může odkazovat na mužské přirození.

*„Vyzvracel jsem tvou lepkou slinu
jak pacholík;
uřízla bys mi mandolínu
až po kolík.“⁷⁶*

Z ukázek je zřejmé, že Rimbaud od impresionistického okouzlení ženami přechází k neskrývané nenávisti. Se změnou emocionálního stavu dochází i k proměně lexikálních prostředků. V textech se častěji objevují slova s negativním expresivním příznakem.

V básni *Ruce Jeanny-Marie* se mísí erotický a společenský motiv. Rimbaud zde zmiňuje ženu v pracovním procesu, považuje její ruce za stroje.

*„Ty dobré, drahé ruce moje,
ty sladké ohybačky zad,
osudnější než stroje,
silnější celých koňských stád!“⁷⁷*

Pracující ženu v této básni oslavuje, její ruce jsou posvátné a všichni revolucionáři je políbí. Kritizuje ovšem ženu, která nepracuje.

*„Neprodávaly mandarínky,
nebděly na nohách bohyně s vrkoči,
nepraly nikdy plínky
těch malých dětí bez očí.“⁷⁸*

Pod společenským motivem nacházíme i sexuální krizi. Žena se najednou pro Rimbauda stává pouhým pracovním nástrojem, nespatřuje v ní objekt svého sexuálního zájmu a již nevyjadřuje žádné sexuální touhy a představy. Hovoří o ženě jako o špinavé bytosti.

*„Zda sesbíraly v kalužinách
zahnědlou smetanu rozkoší a krás
či smočily se v bílých lunách
na jezerech, z nichž prýští jas?“⁷⁹*

⁷⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 113.

⁷⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 128.

⁷⁸ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 128.

⁷⁹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 127.

Báseň *Milosrdné sestry* pojednává o chlapci, který touží po ženě, milosrdné sestře, ale potýká se s vnitřním strachem a studem, jelikož prahne po jeptišce. Chlapec si vyvolil ženu, kterou ovšem nemůže získat.

*„Hoch, jenž má hnus a strach před světem, jenž
tak pestře
si umí okrášlit své skryté neřesti,
hoch, který zatoužil po milosrdné sestře,
jsa smýkán nervózou a vnitřní bolestí.“⁸⁰*

Rimbaud pracuje s motivem rozdílnosti. Staví zde vedle sebe obyčejnou ženu a jeptišku. Pohledný hoch by mohl mít mnoho žen, které lze snadno získat. On však touží po jeptišce, po zakázané lásce a trápí se.

*„Hoch s žhavým pohledem a opálený v těle,
jenž byl by hýčkán každou milenkou
a jenž by v Persii měl jistě za ctitele
velkého génia se zlatou členkou...“⁸¹*

Rimbaud však považuje všechny ženy bez výjimky za nemilosrdné. Ženy jsou pro něj plné zášti a nenávisti, kterou si vylévají na mužích. Avšak muži se nechají ženou okouzlit a nevidí, jak nemilosrdné jsou. Ženy okouzlují muže něžnou krásou, svým jménem, pohledem i tělem, ovšem poté se k nim zachovávají velmi krutě. Rimbaud nazývá ženu pijavicí, která se přísála na muže a pouze ho zneužívá. Žena je pro Rimbauda bytost, které muži vždy podlehnou.

*„Jak slepá s nesmírnou a hluchou zřítelnicí
nám kladeš otázku svým každým objetím.
My kolébáme tě jak velkou pijavicí,
my kolébáme tě vážně a s dojetím.“⁸²*

Po zklamání lidmi se nakonec chlapec od žen, sokyň, obrací k přírodě, opravdové bohyni a touží obejmout její šaty. Hoch se uchyluje ke studiu a ve své samotě nachází milosrdnou sestru, smrt.

*„necht' věří v širý svět, jenž naličil se pestře,
necht' věří v pravdu, uštván jako chrt,
až tiše zavolá po milosrdné sestře,*

⁸⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 131.

⁸¹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 131.

⁸² RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 131–132.

*jež plna tajemství má prostě jméno Smrt.*⁸³

2.1.3 Básně se společenským motivem

Tyto básně se váží k událostem Pařížské komuny, která se dostala v Paříži k moci v březnu roku 1871, avšak již v květnu byla poražena. Komuna pro básníka představovala splnění revoluční vize, kterou obsahovaly básně *Kovář a Sedmiletí básníci*. V těchto textech Rimbaud kritizuje vyhrávající buržoasii. Komuna je ovšem poražena, zanikla reálná naděje na změnu a básník se snaží ohromit pařížský literární svět.⁸⁴

Štyrský píše, že po událostech Komuny, kterých se Rimbaud účastnil přímo v Paříži, se básník vrací zpět do Charville. Své vzpomínky na Paříž však zaznamenal v básních *Ošálené srdce; Paříž se zalidňuje; Válečný zpěv pařížský*. Všechny zmíněné básně vznikaly po porážce Komuny.⁸⁵

I tomuto motivu se věnuje F. X. Šalda. Vznik básně *Pařížská orgie čili Paříž se zalidňuje* Šalda propojuje s událostmi, které se odehrály v Paříži v květnu 1871. Rimbaud utíká do Paříže, aby bojoval na straně Komuny. Šalda se ovšem odvolává na Coulona, podle něhož byla Komuna poražena dříve, než se Rimbaud dopravil do Paříže. Pro Šaldu však tato skutečnost nehraje žádnou roli. „*Myslím, že na tom mnoho nezáleží. Ať platonický, ať bojující, je mně celkem lhostejné; pro mne je pouze důležité, že se jeho tehdejší rozechvění mysli vtělilo do mohutné básně ‚Paříž se zalidňuje‘, která stojí jaksí uprostřed mezi výbušným patosem Baudelairovým a mstnou výmluvností protinapoleonské lyriky Victora Huga. Je to jakýsi krvavě ironický epilog Komuny.*“⁸⁶

Rimbaudovy básně se společenským motivem jsou především kritikou tehdejší společnosti, proti níž se básník ostře vyhraňoval. Báseň *Paříž se zalidňuje* vypovídá o vztahu autora k Paříži a Komuně. Kritizuje lidskou společnost za zbabělost, ale oslavuje Paříž jako město, vidí v ní určitou naději na změnu. Hlavním cílem kritiky je však buržoasie, která během revoluce Pařížské komuny porazila socialisty. Rimbaud se vyjadřuje

⁸³ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 133.

⁸⁴ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 203–204.

⁸⁵ ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda: Dopisy a dokumenty*. 3. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1972. Str. 85.

⁸⁶ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 10–11.

k bezohlednosti vládnoucích vrstev, označuje je za zbabělce, protože se do Paříže vrátili až po krvavých bojích. Tvrdí, že pro Paříž již nejsou nic nového.

*„Knížata, panáci a syfilitikové,
pro děvku Paříž to vše neznamená nic,
to vaše hýření už není pro ni nové,
shodí vás ze sebe, mrzutě brblajíc.“⁸⁷*

V tomto okamžiku se báseň od kritiky vládnoucí vrstvy obrací k oslavě Paříže jako revolučního města.

*„ó město bolestné, jež v agónii rány
se vrháš nadry vpřed v nejistou budoucnost,
která ti otvírá své velké slavobrány,
ty tvoříš v dějinách vždy velkolepý most...“⁸⁸*

Rimbaud stále věří ve vznik nového režimu, který nebude utlačovat vznikající dělnickou třídu a chudinu.

Báseň *Válečný zpěv pařížský* se zaměřuje na vypuknutí bojů v květnu 1871. Rimbaud zde kritizuje příchod královských vojsk. Báseň je analogická s básní *Paříž se zalidňuje* a nacházíme v ní stejné motivy. Obě básně působí bojovně, odhodlaně a revolučně. Rimbaud zachycuje bouřlivou atmosféru Paříže a opět vyjadřuje nesouhlas s buržoasií, která utlačuje nejchudší vrstvu obyvatelstva.

*„Co je tu, Máji, trhanů!
Asnières, Bagneus, Meudon, Sèvres,
vyrukovali za bránu,
jak by sem přišli na manévr!“⁸⁹*

Báseň *Ošálené srdce* se od předchozích dvou básní odlišuje. Zde Rimbaud popisuje své pocity a dojmy z porážky Komuny. Píše o tom, jak jej zachvátil smutek z porážky, jak jeho srdce bylo zraněno a nachází útěchu v plavbě lodí. Již tady se objevují motivy plavby a lodí, které později rozpracoval v básni *Opilý koráb*.

*„Mé smutné srdce plivá z lodi,
mé srdce, skryté v tabáku:
stříkají po něm, čím se hodí,
mé smutné srdce plivá z lodi*

⁸⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 124–125.

⁸⁸ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 125.

⁸⁹ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 111.

*před smíchem těch, kdož ve špíně se brodí,
nad vtipy samých hlupáků,
mé smutné srdce plivá z lodi,
mé srdce, skryté v tabáku.*⁹⁰

Ukázka dokumentuje Rimbaudovo upřímné zklamání, pocity smutku a vztek na vítěznou buržoasii. Rimbaud se ptá, jak se má dále zachovat, ztratil veškerou naději na novou společnost a cítí se okraden.

Zřejmě nejznámější a nejtypičtější básní Arthura Rimbauda je *Opilý koráb*. Velmi stručně zmiňuje *Opilý koráb* Jaroslav Vrchlický ve svém díle *Studie a podobizny*. Řadí tuto báseň k dílům prvního řádu, „mohli by se pod ně podepsati Hugo, Baudelaire pérem, Rembrandt a Teniers štětcem.“⁹¹ Vrchlický píše, že *Opilý koráb* je naprosto zbaven rozumu a jakéhokoli smyslu. Ve verších spatřuje niterní prožitek básníka – „*tot' orgie zvuků, potácení se opilce v noci, blábolení genia.*“⁹²

Štyrský tvrdí, že námět pro *Opilý koráb* získal Rimbaud již v dětství. Přísná matka mu odmítala koupit piano. Později však svolila, ale Rimbaud u piano dlouho nevydržel. „*Svou lásku a zálibu přenesl na starou bárku na Mose, v níž podnikal dlouhé plavby proti proudu až na místa, kde Mosa je divoká. Byla to špinavá Mosa, kde vysnil budoucí Opilou lod'.*“⁹³

Tuto báseň Šalda v eseji *J. A. Rimbaud, božský rošťák* komentuje také jen velmi stroze. Používá názvu *Opilá lod'*, zasazuje ji do kontextu jeho života a říká, že se jedná o mistrovské dílo psané za účelem ohromit Pařížany. Také obdivuje Rimbaudovu obraznost, jelikož píše o moři, které nikdy neviděl.

Po porážce Komuny chce Rimbaud oslnit básnický svět Paříže a své zklamání ze společenských událostí vtiskl do básně *Opilý koráb*. Rimbaud se zde převtělil do lodi a popsal tak celý svůj život. Již v prvních dvou strofách nacházíme jistý individualismus, kdy se básník vydává na svou vlastní cestu a nestará se o ostatní osoby ve svém životě, o posádku.

*„Pak nestaral jsem se už vůbec o posádku,
jež vezla obilí, sklad bavlny a chmel.
Když mužstvo skončilo svou pranici a hádku,*

⁹⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 109.

⁹¹ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. Praha: F. Šimáček, 1892. Str. 201.

⁹² VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. Praha: F. Šimáček, 1892. Str. 201.

⁹³ ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda: Dopisy a dokumenty*. 3. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1972. Str. 42.

tu řeky nechaly mne plouti, kam jsem chtěl. ⁹⁴

Básník pluje spokojeně životem na lodi, ovšem v jednom okamžiku je jeho loď zničena. Můžeme se domnívat, že loď zde symbolizuje dětství a závislost na rodičích. Po odpoutání se od rodičů v podstatě začíná jiný život, najednou je básník soběstačný a užívá si všechny krásy světa. Stejně tak je tomu v básni, kdy po rozpadnutí lodi plave v širém moři a oddává se vlnám.

*„A od té chvíle jsem se koupal v širém moři,
jež bylo plné hvězd, a bez cíle jsem plul,
hltaje blankyty, do nichž se občas noří
zasněný umrlec, jenž právě utonul, ...* ⁹⁵

Od tohoto momentu se básník nazývá korábem, který pluje mořem, životem. Jmenuje všechny své charakteristiky, zmiňuje mořské živočichy, které viděl, je nadšený novým dobrodružstvím, ale přesto chce znovu vidět Evropu.

*„Mne, zabloudilou loď, vrženou za vichřice
do vzduchu bez ptactva za gigantický plot,
mne nezachrání už záchranná plachetnice,
můj trup je opilý přívaly slaných vod.* ⁹⁶

Básník vyjadřuje své životní pocity a touhy. Zmiňuje i všechna témata, která ho bolí – například lásku a budoucnost.

*„Co jsem se naplakal za srdcervoucích jiter,
nic neobešlo se teď pro mne bez hoře.
Jsem láskou rozladěn jak struny starých citer.
Oh, kéž mi praskne kýl! Kéž sletím do moře!* ⁹⁷

Báseň *Opilý koráb* je hlubokou zpovědí týkající se básníkovy života. Přirovnává se k lodi, která pluje širým mořem. Můžeme jen odhadovat, co Rimbaud myslel adjektivem opilý. Mohl mít na mysli opravdovou opilost alkoholem, ale jeví se jako pravděpodobnější, že toto adjektivum vyjadřuje opojení životem samotným.

⁹⁴ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 157.

⁹⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 158.

⁹⁶ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 160.

⁹⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 161.

2.2 Básnické experimenty / Projekt nové poezie

Komuna byla v květnu 1871 poražena a Rimbaud cítí, že současné formy poezie nemohou vyjádřit rozervanost tehdejší doby a začíná hledat nový básnický jazyk. Revoluce byla výsměšně pošlapána a básník se cítí naprosto sám. Proto ohlašuje projekt nové poezie a teorii Vidoucího. Ve dvou dopisech vidoucího Rimbaud definuje pojetí poezie v novém básnickém jazyce. Nová poezie má být objektivní, nesmí se spokojit s pouhým záznamem myšlenek a převyprávěním reality. Básník se má nejvíce přiblížit své duši, zkoumat ji a učit se ji znát. Otázkou ovšem zůstává, jak se k takové objektivnosti dostat. „*V dané situaci zbývá básníkovi jen jeho Já, které však pro něho nemá mít platnost pouze subjektivní: „JÁ je někdo jiný.*“⁹⁸ Za jakousi ukázkou nového pojetí poezie můžeme považovat báseň *Co se říká básníkovi o květech*. Básník se ostře staví proti akademickému opěvování květin a všímá si i všedních věcí ve svém okolí. Symbolisté spatřovali novou poezii především v sonetu *Samohlásky*.⁹⁹

Šalda se novým básnickým projektem Rimbauda zabývá velmi podrobně. „*Básník je podle Rimbauda „skutečný Zloděj ohně“, tedy duch prométhejský a odbojný proti bohům, který zastupuje při lidí a zvířat (podtrhuje sám Rimbaud) s bohy, vládci světa a strůjci jeho řádu.*“¹⁰⁰ Jeho básnickým programem je světová revolta. Rimbaud uznává pouze řeckou poezii, vše ostatní pro něj jako by nikdy nebylo. Z romantiků přijal pouze Victora Huga, za vidoucí minulosti považuje například Theodora de Banvilla a pouze Baudelaira pokládá za svého jediného předchůdce. „*Je mu první vidoucí, král básníků, pravý Bůh.*“¹⁰¹ Šalda nový básnický styl spatřuje již v básních *Milosrdné sestry* a *První přijímání*. Ve své eseji *J. A. Rimbaud, božský rošťák* o dopisech vidoucího hluboce přemýšlí a říká, že vyložit tuto teorii je těžký úkol. Šalda se oběma dopisy zabývá odděleně.

V dopise Izambardovi Šalda spatřuje odmítání a opovrhování subjektivní a náladovou poezií. Již zde píše o rozrušování smyslů. Ve druhém dopise Demenyovi znovu opakuje, „*že chce být básníkem, tvůrcem, a ne úředníkem-spisovatelem.*“¹⁰² Toho dosáhne

⁹⁸ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 204–205.

⁹⁹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 206.

¹⁰⁰ ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 12.

¹⁰¹ ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 13.

¹⁰² ŠALDA, František Xaver. *J. A. Rimbaud, božský rošťák*. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 12.

pouze tak, že se stane vidoucím. I v tomto dopise se zmiňuje o rozrušování smyslů a vidí to jako jedinou cestu k tomu, aby se stal Vidoucím. „*Sám zkouší na sobě všechny jedy, uchovává je z nich jen trestí.*“¹⁰³

Dále Šalda přímo rozebírá a podrobuje kritice metodu vidoucího. „*Rimbaud míší tu dvojí neslučitelnou věc.*“¹⁰⁴ Rimbaud žádá, aby básník tvorbou zasahoval přímo do života lidí, aby podporoval sociální pokrok. Tento požadavek přirovnává k Wolkerovi a proletářské poezii. Zároveň po básníkovi požaduje, aby vytvořil nový jazyk, kterým vyjádří neznámo. V tomto momentě Šalda celý projekt kritizuje, jelikož se domnívá, že takové poezii bude rozumět pouze malá část odborníků, tudíž nebude splňovat první Rimbaudův požadavek – nebude podporovat sociální pokrok, obyčejní lidé poezii vidoucího neporozumí. Na druhou stranu Šalda oceňuje, jak správně Rimbaud ve dvou dopisech předvídá soudobou poezii.

Současný čtenář se i přes časový odstup může s názory F. X. Šaldy ztotožnit. Rimbaud správně naznačil další vývoj poezie, ale celý projekt v sobě nese rozpor mezi dvěma požadavky. První dopis adresovaný Izambardovi vyznívá jako kritika určena přímo profesorovi. Rimbaud srovnává své a profesorské zásady, shodují se v tom, že oba mají určité povinnosti vůči společnosti. Liší se však způsob, jakým své povinnosti plní. Rimbaud Izambardovi píše: „*stal jste se součástí učitelského souboru: jdete tou správně vyšlapanou cestou.*“¹⁰⁵ Zásadou Izambarda je držet se společenských norem a začlenit se mezi ostatní profesory. Zásady Rimbauda jsou naprosto opačné: „*Já mám také svoje zásady: nechávám se cynicky vydržovat; slídím po starých známých, po těch idiotech ze školy: všechno, co si jen dokážu vymyslet, tu největší hovadinu, prasárnu, ničemnost, skutkem či slovem, to jim dodávám: platí mi za to chlastem a děvkami.*“¹⁰⁶ Rimbaud se vysmívá zásadám Izambarda, kterými vidí jen svou nudnou a subjektivní poezii, dokazuje to „*Vaše úporná snaha dostat se znovu k univerzitnímu žlabu – promiňte!*“¹⁰⁷ Rimbaud chce být opravdovým básníkem, chce se stát vidoucím. „*Nyní se snažím žít co možná nejzhýraleji. Proč? Chci být básníkem a pracuji na tom, abych se stal vidoucím: tomu Vy neporozumíte a asi bych Vám to ani neuměl vysvětlit.*“¹⁰⁸ Hlavní je pro něj

¹⁰³ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 12.

¹⁰⁴ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 13.

¹⁰⁵ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 7.

¹⁰⁶ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 7.

¹⁰⁷ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 7.

¹⁰⁸ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 8.

objektivita: „*Není správné, když se říká: Já myslím: mělo by se říkat: myslí to ve mně. – Promiňte mi tu slovní hříčku.*“¹⁰⁹

Druhý dopis zaslal Paulu Demenymu, ke kterému připojil básně *Pařížský válečný zpěv; Mé malé milenky; Dřepění*; dále zmiňuje texty *Pařížští milenci; Smrt Paříže*, které jsou dnes ztraceny. V úvodu píše: „*Rozhodl jsem se, že Vám dám hodinu nové literatury.*“¹¹⁰ Kritizuje celý vývoj poezie od antiky až po romantismus a vulgárně se vyjadřuje o básnících předchozích století: „*Kdyby ti staří blbci nepřikládali pojmu ‚já‘ samé falešné významy, nemuseli bychom teď vymetat ty miliony koster, v nichž se od nepaměti hromadily výplody jejich vylízaných mozků!*“¹¹¹ Rimbaud však vnímá svou kritiku básníků jako oprávněnou: „*Ostatně novým! je přece dovoleno proklínat své předky: jsme totiž doma a máme dost času.*“¹¹² I v tomto dopisu Rimbaud zmiňuje rozrušování všech smyslů, hledání sebe sama a zkoumání vlastní duše. „*První prací člověka, který chce být básníkem, je poznání sebe sama, ale úplné; hledá svou duši, prohlíží si ji, pokouší ji, učí.*“¹¹³ Všechny tyto procesy jsou bolestné a nepříjemné, ale jsou podmínkou k tomu, aby se člověk stal vidoucím. „*Ať zdechne, ať je mu nanic z těch neslychaných a nepojmenovatelných věcí: přijdou jiní hrozní pracovníci; a začnou na obzorech, kde on se zhroutil!*“¹¹⁴ Rimbaud také vyzývá k hledání nového univerzálního jazyka: „*Bude to jazyk od srdce k srdci, bude v něm obsaženo vše, vůně, zvuky, barvy, myšlenka, která naráží na myšlenku a zároveň ji přitahuje.*“¹¹⁵ Zajímavou pasáží je úvaha nad tématem ženy básnířky. Rimbaud věří, že „*bude zlomeno nekonečné otroctví ženy, až bude žena žít opravdu pro sebe a sama sebou, až ji muž – dosud tak odporný – konečně propustí, také ona bude básníkem!*“¹¹⁶ Rimbaud touží pochopit myšlení ženy a věří, že je to možné prostřednictvím veršů. V závěrečné části dopisu Rimbaud jmenuje básníky, kteří jsou podle něj vidoucí. Odsuzuje všechny básníky až do období romantismu, básníky druhé vlny romantismu, například Theodora de Banville, nazývá již vidoucími, parnasistní školu nazval zběhlou, ale „*jsou v ní dva vidoucí, Albert Mérat a Paul Verlaine, opravdový básník.*“¹¹⁷ Pro Rimbauda jsou vidoucími i někteří básníci romantismu, ale vyčítá jim, že jejich poezie je stále svázána starými formami. Řadí mezi ně například Alphonse de Lamartina nebo Alfreda de Musseta.

¹⁰⁹ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 8.

¹¹⁰ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 11.

¹¹¹ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 12.

¹¹² RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 11.

¹¹³ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 12.

¹¹⁴ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 13.

¹¹⁵ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 14.

¹¹⁶ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 14.

¹¹⁷ RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019. Str. 16.

Teorii vidoucího Rimbaud aplikoval v básni *Samohlásky*. Tuto báseň komentuje i Jaroslav Vrchlický. Tvrdí, že veškerá poezie potřebuje nějakou konkrétnost, aby mohla promlouvat k lidem. „*Nejlépe tyto theorie poráží sám onen proslavený sonet Rimbaudův...Ptám se, kdo v zápase citovém nebo myšlénkovém může, když píše, ptáti se po těchto barvách samohlásek? A řídí-li se podle nich, bude tvořiti jen poetické rébusy, zábavné anagramy nebo kryptogramy, ale nikdy ne poesii, která „jdouc ze srdce zas jen k srdci hovoří.*“¹¹⁸

Na text Jaroslava Vrchlického odkazuje Jindřich Chalupecký v článku *Hudba barev v literatuře*. Chalupecký se zabývá propojením všech smyslů v literatuře a svá tvrzení demonstruje i na Rimbaudově básni *Samohlásky*. Srovnává ji s básní Baudelaira a vnímá je poněkud protikladně. Zatímco Baudelairovy básně považuje za srozumitelné, Rimbaudovy *Samohlásky* pokládá za vyjádření individuálního citu, který není pro čtenáře zcela srozumitelný. Chalupecký dále celou báseň interpretuje, popisuje, co si pod jednotlivými verši představuje on. Oceňuje mnoho obrazů vyjádřených na několika málo řádcích. Například písmeno A v Chalupeckém „*vyvolává združené dojmy zrakové a čichové, připomíná skryté vnady tělesné a pohlavně smyslné zápachy.*“¹¹⁹ Chalupecký ovšem považuje asociace v básni za těžko přístupné, příliš subjektivní. Tvrdí, že takovéto myšlenky potřebují zvláštní prostředí, bez kterého ztrácí smysl, podstatu, a „*mění se v cosi beztvarého.*“¹²⁰

Básni *Samohlásky* se věnuje i Jean Rowalski¹²¹. Kritik se domnívá, že Rimbaud znal Baudelairovu teorii o souvislosti mezi zvukem a barvou a znal zákony barevného slyšení. Rowalski označuje sonet za zábavný text, který naznačuje vztahy mezi barvami a hláskami, ale neobsahuje vědecky zjištěné vztahy. S odvoláním na Viktora Ségalena¹²² Rowalski píše, že poezie Rimbauda je kaleidoskop dětství. I v této básni se dětství odráží – Rowalski se domnívá, opět s odkazem na Ségalena, že barvy přisouzené samohláskám odpovídají barevnosti samohlásek ve školním slabikáři. I přesto kritik považuje sonet za zajímavý.¹²³

¹¹⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny*. Praha: F. Šimáček, 1892. Str. 201.

¹¹⁹ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Hudba barev v literatuře*. Zvon: týdeník belletristický a literární: majetek družstva spisovatelského. 1902, 2(33), 458–462. Str. 462

¹²⁰ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Hudba barev v literatuře*. Zvon: týdeník belletristický a literární: majetek družstva spisovatelského. 1902, 2(33), 458–462. Str. 462

¹²¹ Vlastním jménem Alexandr Bačkovský.

¹²² Viktor Ségalen byl francouzský lékař a básník, žijící v letech 1878–1919.

¹²³ ROWALSKI, Jean. Arthur Rimbaud. *Lumír: časopis zábavný a poučný*. 1908, 36(10), 443–455. Str. 449–450.

Šalda komentuje báseň *Samohlásky* stručně. Řadí je k básním, které vznikly v zimě 1871/1872 a Rimbaud je píše svým novým básnickým jazykem. Celá skupina básní se odchyľuje od racionality. Uchyluje se ke složitým představám, „*k barevnému slyšení*.“¹²⁴

Současnému čtenáři může být nejbližší názor Jindřicha Chalupeckého. Jednotlivé sloky básně se stávají poměrně abstraktními, vyjadřují subjektivní pocity ze samohlásek a každý čtenář může verše vnímat odlišně. Stejně jako Rowalski může současný čtenář vnímat text jako zábavnou hříčku, která propojuje barvy a sluch a snaží se vyložit vznik samohlásek.

„*A čern, E běl, I nach, O modř, U zeleň hlásek,
Já jednou vypovím vás různý vznik a druh.*“¹²⁵

Rimbaudovy básnické experimenty vyvolaly v české literární kritice 1. poloviny 20. století různorodé názory a někteří čeští básníci se Rimbaudovými novými postupy přímo inspirovali. Rimbaud se stal inspirací pro Vítězslava Nezvala. Jeho básnické experimenty se otiskly v Nezvalově poetistické sbírce *Pantomima*, konkrétně v části *Abeceda*. Nezval Rimbauda cituje ihned v úvodu *Abecedy* a pracuje obdobným stylem jako Rimbaud, avšak zabývá se všemi písmeny.

„*A
nazváno buď prostou chatrčí
Ó palmy přeneste svůj rovník nad Vltavu!
Šnek má svůj prostý dům z nějž růžky vystrčí
a člověk neví kam by složil hlavu.*“¹²⁶

2.2.1 Verše z roku 1872

Rimbaudova představa nové poezie se oddělila od Komuny a pod vlivem zkušeností z pařížského literárního světa chce básník nacházet hlubší pravdu, proto ohlašuje projekt nové poezie s rozrušováním všech smyslů. V létě 1872 vznikla většina posledních básní

¹²⁴ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 18.

¹²⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 155.

¹²⁶ NEZVAL, Vítězslav. *Abeceda*. NEZVAL, Vítězslav. *Pantomima: poesie*. Praha: Ústřední studentské knihkupectví a nakladatelství, 1924. Str. 7.

veršem a Rimbaud se snaží o aplikaci teorie vidoucího. Později však celou teorii zavrhne. Patří zde básně *Slza, Řeka u Cassis, Komédie žízňe* a *Dobrá ranní myšlenka*.¹²⁷

O básni *Dobrá ranní myšlenka* se Šalda vyjadřuje velmi stručně. Píše, že Rimbaud naposledy bydlí v hezkém pokoji spolu s Verlainem, z pracovny má výhled do dvora, pracuje pouze přes noc a při úsvitu uviděl, jak na dvoře pracují tesaři. Z tohoto vjemu vznikla kouzelná báseň *Dobrá ranní myšlenka*.¹²⁸

Podrobněji se básni *Dobrá ranní myšlenka* věnuje Vítězslav Nezval. Ve své stati *Jak rozumět moderní básni* se autor zabývá právě srozumitelností, či spíše nesrozumitelností, Rimbaudových básní. V tomto textu se věnuje obecně moderní básni, ovšem svá tvrzení dokládá na příkladu Rimbaudovy básně *Dobrá ranní myšlenka*. Nezval se zabývá již samotným názvem. Tvrdí, že název je prvním veršem básně a na rozdíl od starší poezie název nevysvětluje téma a obsah. Dále Nezval podrobně popisuje jednotlivé verše. Zmiňuje netradiční řazení asociačních proudů, kdy těsně vedle sebe klade mytologickou ohradu tančících Hesperidek¹²⁹ a pracující tesaře. Nezval označuje vpád tesařů do básně přímo za zjevení, které čtenáři naprosto zpřetrhá předchozí asociace vyvolané Hesperidkami.

„Však v ohradě na širé pláni,
kde Hesperidky tancují,
jsou tesaři už vykasáni
a pracují.“¹³⁰

Po krátké scéně s tesaři nás Rimbaud opět překvapuje novou sférou. Do ranního jitra na mýtince vtáhne představu měst. Tento moment Nezval považuje za úžasný, protože v souvislosti s minulými verši se jedná „o opravdu opojnou souhru nových nečekaných dojmů.“¹³¹

„V své poušti z mechu, tam, kde končí cesta,
jež vede do lesa,
hoblují latě, na nichž vztyčí města

¹²⁷ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 207.

¹²⁸ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 24.

¹²⁹ Hesperidky jsou „nymfy západu“, „večerní dívky“, podle řecké mytologie mají za úkol hlídat strom se zlatými jablky v zahradě bohů.

¹³⁰ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 176.

¹³¹ NEZVAL, Vítězslav. *Jak rozumět moderní básni*. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 595.

svá klamná nebesa. ¹³²

Ani při představě města ovšem neopouštíme ranní mýtinu, jelikož ihned následuje verš o tesařích, ze kterých Rimbaud udělá zajatce babylónského krále. V této části Nezval odkazuje na čtenáře starší poezie. Tvrdí, že čtenář konečně nalézá něco, čeho se může uchopit a rozumově sledovat báseň. Nalezl jinotaj – básník naráží na nesvobodu pracujících, konečně se objevuje sujet. Nezval zcela nevyvrací interpretaci čtenáře starší poezie, ale nabízí pohled moderní. Babylónského krále označuje za symbol, za představu reálnou a nealegorickou jako Hesperidky.

*„Pro dělníky, v nichž hraje každý sval
a které vězňův babylónský král,
Venuše! myslí chvíli na milence,
již mají duše uvité jak věnce.* ¹³³

Nezval si všímá i formální stránky básně. Podle něj celá báseň vrcholí až v poslední sloce, kdy básníkův zpěv jako by nesnášel břehy rýmů a rozlévá se bez jakéhokoliv spoutání. ¹³⁴

*„Ó, královno Pastýřů!
Dej pracovníkům kořalky,
ať jejich síly setrvávají v klidu
až do polední mořské koupele.* ¹³⁵

Předposlední odstavec Nezvalova textu se věnuje tomu, co činí báseň nesrozumitelnou pro čtenáře starší poezie. Jedná se o přemístování, při kterém čtenář *„vstupuje do neslýchaného dobrodružství pocitovosti a prožije během přečtení této básně mnohem víc silných dojmů, než mu jich dá několikadenní cestování.* ¹³⁶

Nezval hodnotí Rimbauda očima poetismu. Nachází v básni touhu po životě, vyjádření silných emocí a navozování představ pomocí rozrušování všech smyslů. Nezval také v Rimbaudově básni spatřuje volné asociace, kterými se pokouší vyprovokovat čtenáře k hlubokému prožitku prostřednictvím snění. Se stejnými postupy i motivy pracovali čeští poetističtí básníci.

¹³² RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 176.

¹³³ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 176.

¹³⁴ NEZVAL, Vítězslav. Jak rozumět moderní básni. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 596.

¹³⁵ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 176.

¹³⁶ NEZVAL, Vítězslav. Jak rozumět moderní básni. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 596.

V závěrečném odstavci Nezval shrnuje své poznatky a žádá moderního čtenáře, aby odložil prastaré požadavky na poezii. Řadí mezi ně logické rozvíjení básně a vedoucí myšlenky. Odůvodňuje to tím, že v moderní básni je každá myšlenka vedoucí, každá je sama o sobě básní. Rozumářský čtenář se také musí vzdát názoru, že básnické obrazy jsou pouze jinotaje. Moderní básně v nás chtějí vzbudit představu a zapojit nás do skutečnosti, chtějí, „*abychom byli luštiteli rébusů.*“¹³⁷ Aby čtenář plně porozuměl moderním básním, musí se zbavit zmíněných zastaralých požadavků a zapojit všechny své smysly. Jelikož moderní báseň je syntézou všech umění, zakletých ve slovo, je srozumitelná, pouze když vnímáme smysly, duší, ne pouze rozumem.¹³⁸

2.3 Básně v próze

Básně v próze jsou poslední fází Rimbaudova tvůrčího období. Rimbaud hledá nové metody psaní, a proto se definitivně odklání od veršované poezie. Využívá rytmické prózy, básní v próze pro zachycení složitých, nekontrolovaných a často i nesrozumitelných souvislostí.¹³⁹

2.3.1 Iluminace

Datace *Illuminací* je poměrně obtížná, avšak většina textů pravděpodobně vznikla ještě před *Sezónou v pekle*, jelikož byly nalezeny přímé narážky na texty obsažené v *Illuminacích*. Oproti tomu Verlaine datoval básně do let 1873–1875. Není tudíž zcela zřejmé, kdy přesně ke vzniku dochází. Nabízí se názor, že texty *Iluminace* vznikaly po delší časový úsek, před i po vydání *Sezóny v pekle*, avšak podstatná část pravděpodobně vznikla před *Sezónou v pekle*.¹⁴⁰

Iluminace, v prvním českém překladu též *Záblesky*, obsahují přes čtyřicet básní v próze. Název *Záblesky* odráží pojetí básní v próze. Každá báseň je v podstatě zábleskem Rimbaudova nitra, vyjadřuje jeho niterný prožitek. Texty zachycují jen kratičké záblesky Rimbaudových myšlenek a citů. Zřejmě proto Josef Richard Marek nazval sbírku v prvním českém překladu *Záblesky*.

¹³⁷ NEZVAL, Vítězslav. Jak rozumět moderní básni. NEZVAL, Vítězslav, JIŘÍ TAUFER a MILAN BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 597.

¹³⁸ NEZVAL, Vítězslav. Jak rozumět moderní básni. NEZVAL, Vítězslav, JIŘÍ TAUFER a MILAN BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 597.

¹³⁹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 208.

¹⁴⁰ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 208.

Jedná se o experimentování s básnickým viděním světa. V textech najdeme například ohlasy básnickova dětství, vzpomínky na rodný kraj či vztah k Verlainovi. Snažil se vyslovit nevyslovitelné a zachytit pomocí obrazů to, co nelze říci. Jeho svět je ve stálém procesu vzniku a zániku a básnické obrazy díky Rimbaudovi získaly schopnost vyjádřit realitu v její složitosti. Proto básník využívá volného verše a plynoucích asociací. Zrušením všech časových i logických kategorií dochází k propojení reálných i vnitřních obrazů.¹⁴¹

Jean Rowalski píše, že *Illuminace* nezachycují pocity, které by se daly zevšeobecnit a které se nedají sdílet. Nazývá tyto texty odlesky Rimbaudova nitra psané jen pro Rimbauda samého. Toto tvrzení zdůvodňuje tím, že v celém díle chybí jakékoli zdůvodnění, chybí vysvětlení, zachycují záblesky myšlenek v jediném okamžiku. Rimbaud nechává na čtenáři, aby pochopil to, co básníkovi bylo naprosto jasné. Rowalski se zamýšlí, co znamená Rimbaudova věta: „*Necht' hledá se duch.*“¹⁴² Spatřuje v ní Rimbaudovu touhu navrátit se k pohanství. Kritik nazývá Rimbauda prorokem, jelikož naznačuje vládu lidu.

Štyrský považuje *Illuminace* i *Sezónu v pekle* za podivuhodnou zповěď. Ani Rimbaudovi současníci jeho poezii nerozuměli, byla příliš nová, sama se vyřazovala z tehdy obvyklých norem a forem, a proto se nedostala mezi čtenáře. „*První, kdo pochopil, že Rimbaud objevil poesii nové oblasti a nové možnosti, byl jeho starší druh a přítel Paul Verlaine, který zařadil Arthurovo jméno později do své knihy Poètes maudits.*“¹⁴³

Šalda datuje vznik *Illuminací* na jaro roku 1872, které Rimbaud trávil v rodné vesničce Charleville. Rimbaud se toulá jarní přírodou po ardenském kraji a do duše se mu vrývá konkrétní detail, který využil při tvorbě *Illuminací*. Vzniká veršovaná část, kterou Šalda považuje za vrchol Rimbaudovy poezie. Patří zde části *Slza; Řeka u Cassis; Trpělivost; Komédie žízně; Píseň nejvyšší věže; Věčnost; Štěstí; Zlatý věk* a *Slavnosti hladu*. O těchto skladbách Šalda mluví jako o „*trsu nejkouzelnější poezie, která kdy byla napsána.*“¹⁴⁴ Šalda znovu opakuje, že se jedná o vrchol Rimbaudova posledního stylu, čímž myslí hudebnost poezie, odpoutání od rozumu a převedení k citu a duši. Sám Rimbaud říkal, že tvoří písně. „*Jsou to lyrické esence: celé dlouhé pochody přetaveny ve vírnou*

¹⁴¹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 208

¹⁴² ROWALSKI, Jean. Arthur Rimbaud. *Lumír: časopis zábavný a poučný*. 1908, **36**(10), 443–455. Str. 452.

¹⁴³ ŠTYRSKÝ, Jindřich. Rimbaud a jeho dílo. *Panorama: kulturní zpravodaj*. 1929, **VII**, 279–283. Str. 280.

¹⁴⁴ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 19

melodii, která na vteřinu překlenuje nejstrašnější niterné disonance. ¹⁴⁵ O tom, že přijímá skladby kladně, svědčí i tvrzení, že jde nejen o vrchol Rimbaudovy poezie, ale zároveň o vrchol celé moderní světové poezie. Šalda se domnívá, že s takovou poezií lze srovnat jen málo autorů. Zmiňuje například Verlaina, který ovšem z velké části vychází z Rimbauda a ani ve svých nejlepších básních se mu nedokáže vyrovnat. V posledním odstavci věnovaném *Iluminacím* Šalda píše doporučení, jakým způsobem porozumět vrcholné tvorbě Rimbauda. Stačí se naučit několik uvedených básní nazpaměť a polohlasně je recitovat na procházkách. „*Vím o štěstí, za krátký čas to štěstí pozná každý z nás.*“ ¹⁴⁶

V básních autor projevil cit pro detailní zachycení krajiny a tento prvek spojuje všechny básně, které Šalda zmiňuje. Na čtenáře působí klidným, idylickým dojmem a vyvolává v něm konkrétní obrazy krajiny. Zde můžeme říci, že Rimbaud využívá své teorie vidoucího, jelikož útočí na čtenářovy emoce a rozrušuje všechny smysly. Pozorný čtenář při čtení básně vidí popsanou krajinu, slyší zvuky zachycené pomocí slov.

Slza

„*Ó, byl bych tehdy byl jak přetržený vích.*

Pak bouře měnila nebe až do večera.

Byl to ted' černý kraj, jezera, tyče, sníh,

Sloupoví pod nocí, jež modrou barvu měla.“ ¹⁴⁷

V básních *Píseň nejvyšší věže; Věčnost a Slavnosti hladu* autor popisuje témata, která nás provází celým životem – mládí, věčnost a hlad. Mládí je oslavováno jako bezstarostné období zahálky a lásky. Básník záměrně vyvolává vzpomínky na mládí, i když při psaní veršů byl sám ještě mladíkem. I přesto píše o tom, že své mládí již ztratil. Můžeme to vnímat jako symbol brzkého odchodu z domova či „zestárnutí“ po boku o deset let staršího muže.

Píseň nejvyšší věže

„*Zahálko mladosti,*

jež ke hříchu svádí,

z přílišné jemnosti

ztratil jsem své mládí.“ ¹⁴⁸

¹⁴⁵ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 19

¹⁴⁶ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 21.

¹⁴⁷ RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 169.

¹⁴⁸ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 79.

Další báseň hledá pravý význam a podobu věčnosti. Autor se zamýšlí nad tím, co je pro člověka věčnost a v čem ji může spatřit. Pracuje s několika možnostmi, věčnost může mít podobu moře, slibu nebo lidské poslušnosti.

Věčnost

„Už se opět našla?

Co? Věčnost.

Jsou to moře, zašla se slunce.

Ó má strážná duše,

Šeptejme svůj slib

noci, jež zní tak hluše,

dne, jenž nezní líp.“¹⁴⁹

Poslední z trojice básní se pokouší zkonkretizovat hlad. Všichni jej známe, ale nikdo z nás neví, jak vypadá. Rimbaud svůj hlad zpodobnil, oslovuje ho, dal mu jasné obrysy a vlastnosti. Jeho žaludek je Bůh, který řídí celý jeho život. To je pro Rimbauda neštěstím, protože hlad jej omezuje a svůj žaludek musí vždy poslechnout.

„Můj hlad je hustý, černý vzduch,

toť blankyt plný svěžesti.

– Můj žaludek je velký bůh,

toť neštěstí.“¹⁵⁰

I v této básni autor rozrušuje čtenářovy pocity, provokuje jeho představivost a vyvolává pocit hladu. Promlouvá s hladem a tím čtenáře nutí, aby si představoval, jak hlad vypadá, jak se chová a co k němu Rimbaud promlouvá.

„Hlade, jdi se napást medu

z jarní lučiny,

jdi se nasát sladkých jedů

z luční květiny.“¹⁵¹

Z básně můžeme vyčíst, že Rimbaud trpěl nedostatkem potravin. Hovoří o tom, že má chuť na hlínu, břidlici, klidně bude jíst i vzduch. Rimbaud touží čímkoli umlčet svůj hlad, netouží snad ani po dobrém jídle, ale jeho hlavním chťičem je zaplnit prázdný žaludek. Bude jíst všechny nerosty, shnilá jablka, vše, co jej zasytí.

¹⁴⁹ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 80.

¹⁵⁰ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 81.

¹⁵¹ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 81.

*„Hltej štěrky, jezž cestář tluče,
nachroustěj se kamenů,
až ti bude v břišě kručet,
jez oblázky z pramenů!“¹⁵²*

Šalda se k *Iluminacím* ještě několikrát během eseje vrací. Tentokrát rozebírá druhou skupinu básní. Jde o texty napsané v Londýně, které jsou mnohem chmurnější. Tvrdí, že se Rimbaud vrátil zpět k realismu, že se sám proměnil v zrak a touží po nových pozemských zkušenostech.

Stejně jako Šalda vnímá i současný čtenář texty jako chmurné. Často se objevují motivy potopy, neštěstí či smrti. Rimbaud využívá volných asociací, do kterých vkládá detailní popisy prostředí.

Dětství

III „V lese je pták, nad jehož zpěvem stanete a zruměníte.

Je tam orloj, který nebije.

Je tam rokle s hnízdem bílých zvířat.

Je tam katedrála, která sestupuje, a jezero, které stoupá.

Je tam vozík zanechaný v mlázi nebo ujíždějící tryskem s vlajícími pentlemi po pěšince.

Je tam tlupa mladých komediantů v kostýmech, spatřených na cestě přes okraj lesa.

A je tam, konečně, máte-li hlad a žízeň, někdo, kdo vás honí.“¹⁵³

Iluminace vyznívají jako niterní zpověď básníka. Rimbaud popisuje svou vnitřní krajinu, svůj vnitřní svět a příběhy odehrávající se v něm. Překládá nám zajímavé vyprávění z podvědomí, příběhy nemají žádnou logickou výstavbu a jen těžko v nich hledáme dějovou linii. Rimbaud jako by předvídal surrealismus.

Podívaná

„Mistři kejklíři – přetvářejí místo i osobu a užívají magnetické komedie. Oči planou, krev zpívá, kosti se rozšiřují, slzy a červené praménky stékají. Jejich výsměch či jejich hrůza trvá minutu nebo celé měsíce.

Já jediný mám klíč k této divoké podívané.“¹⁵⁴

¹⁵² RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 81.

¹⁵³ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 94.

¹⁵⁴ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 95.

Rimbaud neobvyklým způsobem, z pohledu nitra, sestavuje i svůj životopis. Přibližuje nám osobitý pohled na určité životní události a zkušenosti. Především hovoří o zkoumání literatury. Zmiňuje také teorii vidoucího, domnívá se, že vidí literární díla mnohem hlouběji než ostatní literární vědci.

Životopisy

„*I – Jsa vyhnán sem, opatřil jsem si jeviště, na němž bylo možno hráti dramatická veledíla všech literatur. Poukázal bych vám na neslýchaná bohatství. Zkoumám dějiny pokladů, které jste našli. Vidím dál. Mou moudrostí je pohrdáno stejně jako chaosem.*“¹⁵⁵

Dále v *Illuminacích* Šalda nachází i odraz vztahu mezi Rimbaudem a Verlainem. Konkrétně zmiňuje *Odjezd*. Hovoří o Rimbaudovi jako o muži v jejich vztahu, naopak Verlaina vnímá jako měkčí, slabší a přizpůsobivější osobu s ženskou energií. Rimbaudovu mužnost cítí ze slov v *Odjezdu*. Vyzdvihuje jeho vedoucí postavení i to, jak dokonale manipuluje Verlainem a zasvěcuje ho do pohanského života.

I současný čtenář může v textu *Odjezd* spatřit vztah Rimbauda s Verlainem. Celý text působí razantním až přísným dojmem. Můžeme se pouze domnívat, co Rimbaud spatřoval pod pojmem *odjezd*. Pojem může symbolizovat stěhování s Verlainem do Londýna, protože Rimbaud už v Paříži i v Bruselu viděl vše a toužil po novém dobrodružství. *Odjezd* však může být i symbolem touhy po vnitřním prožitku. Může odkazovat k odklonu od veršované poezie právě k básním v próze, k hledání nových forem v literatuře. Ve čtyřech řádcích Rimbaud vyjádřil posun, změnu či přelom ve svém životě.

Odjezd

„*Dosti viděno. Vidina se vyskytla ve všech podobách.
Dosti užito. Povyk měst, večer i za slunečného světla a vždycky.
Dosti poznáno. Zastávky života. – Ó Hemžení a Vidiny!
Odjezd za novými dojmy a vzruchy!*“¹⁵⁶

Šalda upozorňuje na rozdíl, který je mezi *Illuminacemi* psanými v Charleville a *Illuminacemi* z Londýna. V londýnských *Illuminacích* uplatňuje halucinace, vyvolává dusnou atmosféru a ukazuje špinavý londýnský život. Mezi takové texty patří *Metropolitní*, *Všední nocturno* nebo *Mys*. Oba básníky cesta z Francie přes Belgie do Anglie velmi ovlivní

¹⁵⁵ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 96.

¹⁵⁶ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 97.

a získají mnoho inspirace pro svá díla. Zachycují bídu, hlad, opíjení se, také rvačky, žárlivost a hádky.¹⁵⁷

V básni *Metropolitní* se nejvíce uplatňuje čtenářova představivost. Text je v podstatě psán jako hádanka. Nejprve básník popíše charakteristiku a až na konci strofy prozradí, o čem text pojednává. Útočí tak na čtenářovy smysly, ten musí pozorně číst, aby našel správné řešení básně.

„*Prchající přímo ve zmatku asfaltové pouště s mlhavými příkrovy, navrstvenými na nebo v ohavných pružích, na nebi, které se prohýbá, uhýbá a níží, jsouc utvořeno z nejzlověstnějšího černého dýmu, jaký dovede udělat Oceán ve smutku, přílby, kola lodice, hřbety. – Bitva!*“¹⁵⁸

2.3.2 Sezóna v pekle

Sezóna v pekle, v českém překladu i *Pobyt v pekle*, jsou také básně v próze. Dle dostupných pramenů se jedná o poslední dílo autora, ve kterém se loučí s uměleckou tvorbou. Texty vznikaly v rozmezí od dubna do srpna roku 1873, tedy v básnických pouhých 19 letech. Také jde o jediné dílo, které vydal sám básník knižně prostřednictvím bruselského nakladatele a část nákladu zaplatila jeho matka. Volně navazuje na předcházející dílo *Iluminace*, definitivně se loučí s básnickou tvorbou a cestuje po Evropě. Podle Štyrského Rimbaud přemýšlí o básních v próze již od podzimu roku 1870. Odvozuje tak ze sdělení Ernesta Delahaye, kterému se Rimbaud svěřil. Tento úmysl ještě více umocnila četba Baudelairových *Malých básní v próze*.¹⁵⁹ V díle se nachází série halucinogenních obrazů z pocitů úzkosti a marnosti. Shrnuje celou svou dosavadní tvorbu a hodnotí její přínos i ztráty. Také zde zavrhuje celou teorii vidoucího. Verlaine vnímá *Sezónu v pekle* jako „*neobyčejnou psychologickou autobiografii*.“¹⁶⁰

Jiří Karásek ze Lvovic považuje *Sezónu v pekle* za jakési vyrovnání se básníka s nevydařeným vztahem s Verlainem poté, co jej Verlaine postřelil. Toto dílo označuje za jádro a podstatu toho, kam až Rimbaud dovedl ve své tvorbě vystoupat. Rimbaud

¹⁵⁷ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 26–29.

¹⁵⁸ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 101.

¹⁵⁹ ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda: Dopisy a dokumenty*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1972. Str. 75; 94.

¹⁶⁰ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. Str. 211.

podle Karáska dovedl lyrismus „*k tak žhavým, mystickým tónům, že marně hledáte něčeho obdobného v celé mystické poesii XIV. století.*“¹⁶¹ Karásek píše, že Rimbaud v tomto textu našel alchymii myšlenky, citu i slova.

Ani *Sezóna v pekle* neunikla Šaldově pozornosti. Šalda o těchto větech říká, že nesou klíč k pochopení celého textu a k nalezení smyslu – nesou negativní vyjádření k hmotné kráse: „*Jednou večer jsem si posadil na klín Krásu. A shledal jsem, že je hořká. A urážel jsem ji.*“¹⁶² Jedná se o naprostý odklon od všeho hmotného k duchovnímu a hudebnosti. „*Pánové, tady se smeká čepice; a hezky hluboko.*“¹⁶³ Šalda si na Rimbaudovi cení toho, že dokázal vyjádřit duchovnost, i když byl sedlák. Šalda vidí symbol i v tom, že Rimbaud spálil všechny vytištěné knihy i rukopisy. „*Bylo-li by někomu třeba důkazů, že Rimbaud jako básník byl opravdový VOYANT, opravdový vidomec a předjímatel budoucnosti, zde jej má. Co předpověděl ve své ‚Sezóně v pekle‘, naplňuje se nyní do slova a do písmene: i skutkem dokonává svůj úplný odvrát od poezie.*“¹⁶⁴ Od tohoto okamžiku Rimbaud přestává číst beletrii a zajímá se pouze o odborné texty a slovníky. „*Zemřel člověk meditativný, spirituální, mystický; zrodil se člověk praktický, střízlivý, trpělivý; člověk skutečný, který chce cítit pevnou půdu pod nohama a vydělávat si v potu tváře svůj krajíc chleba.*“¹⁶⁵ Rimbaudovu poezii Šalda vnímá jako souboj s bohem, který však Rimbaud prohrál, protože byl oslaben křesťanskou výchovou. Chtěl být tvůrcem a soupeřit s bohem v tvorbě nových postupů, ale jeho luciferský pohled je poražen a odchází do samoty, vzdává se poezie. „*Básník ‚Opilé lodi‘ bude odtud již kapitánem střízlivé lodi obchodní...*“¹⁶⁶

Současný čtenář může dílo vnímat podobně jako Verlaine. Jedná se o zajímavou autobiografii, která nepřináší obecně známé fakty o jeho životě, ale umožňuje čtenáři nahlédnout do hlubokého nitra autorovy duše. Autor zachytil své nejnítější pocity, pochybnosti a představy. V úvodu díla hledá, kým vlastně je a odkud pochází. Zmiňuje se o galských předcích, po kterých zdědil některé charakterové vlastnosti. Popisuje, jak vnímá svou osobnost, snaží se originálním způsobem vyjádřit svou povahu.

¹⁶¹ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. K českému překladu A. Rimbauda. *Moderní revue pro literaturu, umění a život*. Praha: Arnošt Procházka, 1895, **16**(XXII), 586–587. Str. 587.

¹⁶² RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 107.

¹⁶³ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 22.

¹⁶⁴ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 32.

¹⁶⁵ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 33.

¹⁶⁶ ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. Str. 34.

„Mám po svých galských předcích bledě modré oko, omezený mozek a neobratnost v boji. Můj oblek se mi zdá stejně barbarický jako jejich. Avšak nemaži si máslem vlasy.

Galové bývali ve své době nejnejpnější rasové na dobytek a žháři travin...

Mám po nich: modloslužebnictví a lásku k svatokrádeži; ó všechny neřesti, vztek, vilnost, velkolepou vilnost – zvláště lež a lenost.“¹⁶⁷

Krátce také shrnul svůj postoj k zaměstnání, tvrdí, že „*má ruka nebude nikdy k ničemu.*“¹⁶⁸ Zároveň říká, že povolání básníka se vyrovná zemědělské práci: „*Ruka s pérem se vyrovná ruce s pluhem.*“¹⁶⁹

V části *Třeštění, II Alchymie slova* Rimbaud hodnotí vývoj svého uměleckého vkusu.

„Měl jsem rád blbé malby, římsy, dekorace, komediantské plachty, vývěsní štíty, lidové barvotisky, zastaralou literaturu, církevní latinu, milostné knihy bez pravopisu, romány našich babiček, pohádky, dětské knížečky, staré opery, pošetilé refrény, naivní rytmy.“¹⁷⁰ Dále shrnuje své literární dílo, vyzdvihuje důležité momenty a zmiňuje největší projekty.

„Vymyslíl jsem barvu samohlásek! – A čern, E běl, I nach, O modř, U zeleň. Určil jsem tvar a pohyb každé samohlásky s instinktivními rytmy a lichotil jsem si, že jsem objevil básnické slovo, dostupné dnes či zítra všem smyslům. Vyhradil jsem si překlad.“¹⁷¹

Básník v díle *Sezóna v pekle* otevírá mnohá témata, ale čtenáře nutně upoutá téma smrti, které je v celém díle nejvýraznější. Nejvíce je motiv znatelný v závěru, který nese název *Sbohem*. Již samotný nadpis evokuje loučení, odcházení, smrt. Autor přirovnává odchod básnického já k ročním obdobím. Nejprve se zabývá podzimem, symbolem ukončování a příprav na zimu. Autor se zimou obává, „*protože to je roční doba pohodlí!*“¹⁷² S příchodem zimy se veškerý život ukládá ke spánku, s nadsázkou můžeme říct, že umírá. Stejně tak umírá básník v Rimbaudově nitru. „*Je pohřbena krásná sláva umělce a vypravěče!*“¹⁷³ Autor neobvyklým způsobem popsal své pocity při loučení se s poezií. Z textů je znatelná úzkost, kterou prožíval při psaní těchto slov a metafor. „*Duchovní boj je stejně surový jako vojenská bitva; avšak pohled na spravedlnost je požitek samého Boha.*“¹⁷⁴

¹⁶⁷ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 107.

¹⁶⁸ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 107.

¹⁶⁹ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 107.

¹⁷⁰ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 111.

¹⁷¹ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 111.

¹⁷² RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 115.

¹⁷³ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 115.

¹⁷⁴ RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. Str. 116.

Závěr

V bakalářské práci jsme zhodnotili, jak konkrétní básnické texty Arthura Rimbauda vnímala česká literární kritika 1. poloviny 20. století a k těmto kritickým projevům jsme se pokusili přidat i náš pohled, člověka 21. století.

Dílo Arthura Rimbauda je mnohohrstevnaté a nepodléhá jediné interpretaci, naopak Rimbaudovy myšlenky provokují k mnoha rozličným názorům. Stejně tak různorodé byly i interpretace české literární kritiky 1. poloviny 20. století, což jsme se pokusili ukázat v předchozích kapitolách. Můžeme však na základě předložené analýzy textů říci, že většina ohlasů na Rimbaudovu poezii byla pozitivní. Nezval ve své glose *Můj Rimbaud* vyjadřuje, co vše pro něj Rimbaud znamená: „*Můj neustálý průvodce, sladké a vznešené memento, jenž vždy dáváš ctnost přilnutí k životu, lhostejnost ke chladu, naději k vytrvalosti, dokonalý život a dokonalá básni.*“¹⁷⁵

Literární kritika 1. poloviny 20. století, především F. X. Šalda, Vítězslav Nezval a Jindřich Štyrský, ocenila na Rimbaudově díle nevšední přístup k poezii. U básní s náboženským motivem zdůrazňují autorovu originalitu a otevřenou kritiku církve. Šalda vyzdvihuje opravdovost Rimbaudova pohanství, odporu k církvi a přirovnává jeho styl k Neumannovi. Nezval oceňuje nové formy, které později využili surrealističtí básníci. Současného čtenáře zaujme antická mytologie, kterou Rimbaud ve svých básních využívá. Také vnímá Rimbaudův kritický postoj k církvi a shoduje se s interpretacemi české literární kritiky dané doby.

Básně s erotickým motivem, tvořící výraznou část Rimbaudova díla, vypovídají o nejniternějších pocitech autora. Šalda se zaměřil na vývoj autorova vztahu k ženě a básně s erotickým motivem rozdělil do čtyř skupin – erotické okouzlení, impresionismus, intimita a sexuální krize. Oceňuje čistý impresionismus, umění zachytit prehavý dojem vyvolaný dívkou. Básně zachycující sexuální krizi pojednávají o Rimbaudově sexualitě a postoji k ženě. Současný čtenář může vnímat básně podobně jako Šalda. Tyto texty jsou pořád aktuální, protože sexualita je stále naší výraznou součástí.

Dále se česká literární kritika zabývala básněmi se společenským motivem. Kritici spojují básně s boji a porážkou Pařížské komuny. Štyrský o nich píše jako o vzpomínkách, Šalda je považuje za krvavý epilog Komuny. Mezi básněmi se společenským motivem česká literární kritika 1. poloviny 20. století nachází i Rimbaudovo nejlepší dílo. Je jím báseň

¹⁷⁵ NEZVAL, Vítězslav. *Můj Rimbaud. Rozmach. Čtrnáctideník pro politiku a národní kulturu.* 1925, III.(9.). Str. 140.

Opilý koráb. Vrchlický řadí *Opilý koráb* k básním prvního řádu, Štyrský se zamýšlí nad tím, proč Rimbaud zvolil právě loď, a Šalda považuje báseň za autorovo vrcholné dílo, které napsal za účelem ohromit Pařížany. Také vyzdvihuje Rimbaudovu obraznost, jelikož popsal moře, které nikdy nespatriil. Pro současného čtenáře může jít o těžko pochopitelné básně. Bez znalosti autorova života a tehdejší doby se nemusí v básních správně zorientovat. I přesto dnešní čtenář oceňuje Rimbaudovu obraznost a živost podaných obrazů v básni *Opilý koráb*, spatřuje v ní Rimbaudovu hlubokou zpověď. V tomto se shoduje s českou literární kritikou 1. poloviny 20. století.

I básnické experimenty Rimbauda vzbudily v české literární kritice dané doby diskuzi. Šalda projekt nové poezie popisuje jako světovou revoltu a zároveň říká, že je těžké tuto teorii vyložit. Šalda oceňuje, že Rimbaud předpověděl budoucí vývoj poezie, ale kritizuje rozpor mezi dvěma požadavky teorie vidoucího – básník má svou tvorbou zasahovat do života lidí, má podporovat sociální pokrok, ale zároveň má básník vytvořit nový jazyk, kterým vyjádří neznámo. Podle Šaldy jsou tyto dva požadavky neslučitelné. Pokud básník vytvoří nový básnický jazyk, bude mu rozumět jen malý okruh zasvěcených. Tudíž nebude splňovat první požadavek. Z básnických experimentů čeští literární kritici vyzdvihují báseň *Samohlásky*. Vrchlický přemýšlí o tom, proč se Rimbaud ptá po barvách samohlásek, Chalupský považuje báseň za nesrozumitelnou, protože vyjadřuje niterný pocit autora, Jean Rowalski označuje text jako zábavný a Šalda označuje báseň jako odchylovající se od racionálna. Básnické experimenty se staly také inspirací pro poetismus i surrealismus. Vítězslav Nezval se ve své stati s názvem *Co je poezie* věnuje protínání poetismu a surrealismu. Generace narozena roku 1900 cítila, podle Nezvalových slov, odpor ke vznešeným hodnotám a poezii považovali za hromadu lží. Proto se obraceli k Rimbaudově dílu, na které navazují i surrealisté.¹⁷⁶ Pro současného čtenáře jsou básnické experimenty srozumitelné a interpretace se mohou v mnohém shodovat s názory literární kritiky 1. poloviny 20. století. I současný čtenář vnímá text jako zábavný, protože Rimbaud si hraje s barvami a samohláskami. Také se může zdát nesrozumitelný, protože čtení básně vyžaduje velkou představivost a fantazii.

Básně v próze tvoří poslední tvůrčí období Arthura Rimbauda a našly ohlas i u české literární kritiky 1. poloviny 20. století. Jean Rowalski nazývá Rimbauda prorokem, který předvídá vládu lidu. Štyrský považuje básně v próze za podivuhodnou zpověď,

¹⁷⁶ NEZVAL, Vítězslav. *Co je poezie*. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974. Str. 23.

považuje je za novou formu poezie, která se nedostala mezi soudobé čtenáře. Šalda považuje veršovanou část *Illuminací* za vrchol Rimbaudovy tvorby, protože zde zachycuje hudebnost, odpoutává se od rozumu a od citu přechází k duši. V *Sezóně v pekle* Šalda spatřuje básníkův odklon od poezie a oceňuje zřeknutí se všeho hmotného. Pro současného čtenáře se dílo stává srozumitelným pouze v kontextu Rimbaudova života a jeho předchozího díla. I současný čtenář vnímá v básních v próze hudebnost a odklon od poezie. Pro zkušeného čtenáře se již nemusí jednat o nové formy psaní, jelikož imaginativní poezie byla dále rozvíjena v průběhu 20. století.

Česká literární kritika 1. poloviny 20. století pohlížela na Arthura Rimbauda jako na nadaného básníka a oceňovala jeho novátorské pojetí poezie. Karásek o Rimbaudovi píše, že „*je to zázračné dítě poesie, neboť vše, co od něho máme, bylo básněno se geniální zralostí myšlenky a formy v básníkově 15 až 19 roce.*“¹⁷⁷

¹⁷⁷ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. K českému překladu A. Rimbauda. *Moderní revue pro literaturu, umění a život*. Praha: Arnošt Procházka, 1895, **16**(XXII), 586–587. Str. 586

Použitá literatura

1. DURYCH, Jaroslav. O vlivu francouzské literatury u nás. *Rozmach: Čtrnáctideník pro politiku a národní kulturu*. Praha, 1925, **III**(2.), 29-30.
2. FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-888-8.
3. FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. 2, 1870-1930*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1976. ISBN neuvedeno.
4. CHALUPECKÝ, Jindřich. Hudba barev v literatuře. *Zvon: týdeník belletristický a literární: majetek družstva spisovatelského*. 1902, **2**(33), 458–462.
5. KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. K českému překladu A. Rimbauda. *Moderní revue pro literaturu, umění a život*. Praha: Arnošt Procházka, 1895, **16**(XXII), 586–587.
6. KOPAL, Josef. *Dějiny francouzské literatury*. Praha: Melantrich, 1949. ISBN neuvedeno.
7. MATARASSO, Henri a Pierre PETITFILS. *Život Rimbaudův*. Praha: Odeon, 1968. ISBN neuvedeno.
8. NEUMANN, Stanislav Kostka. Sen o zástupu zoufajících a jiné básně. KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Básně I*. Praha: SNKLU, 1962, s. 194–252. ISBN neuvedeno.
9. NEZVAL, Vítězslav. Abeceda. NEZVAL, Vítězslav. *Pantomima: poesie*. Praha: Ústřední studentské knihkupectví a nakladatelství, 1924, s. 7–11. ISBN neuvedeno.
10. NEZVAL, Vítězslav. Co je poezie. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 22–25. ISBN neuvedeno.
11. NEZVAL, Vítězslav. Jak rozumět moderní básni. NEZVAL, Vítězslav, Jiří TAUFER a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 592–596. ISBN neuvedeno.
12. NEZVAL, Vítězslav. Rimbaudovo srdce pod klerikou. NEZVAL, Vítězslav, TAUFER, Jiří a Milan BLAHYNKA, ed. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 491-492. ISBN neuvedeno.
13. NOVÁK, Arne. Arthur Rimbaud u knížete Menelika. *Lidové noviny*. 1937, **45**(428), 4.
14. RIMBAUD, Arthur. *Dopisy vidoucího* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2019 [cit. 2020-03-12]. ISBN 978-80-7602-915-6. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/47/39/19/dopisy_vidouciho.pdf
15. RIMBAUD, Arthur. *Já je někdo jiný*. Praha: Československý spisovatel, 1962. ISBN neuvedeno.
16. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015. ISBN 978-80-7407-276-5.
17. ROWALSKI, Jean. Arthur Rimbaud. *Lumír: časopis zábavný a poučný*. 1908, **36**(10), 443–455.
18. ŠALDA, František Xaver. J. A. Rimbaud, božský rošťák. RIMBAUD, Arthur. *Má bohéma*. Praha: Garamond, 2015, s. 3-47. ISBN 978-80-7407-276-5.
19. ŠALDA, František Xaver. Několik „Prokletých básníků“ čili příspěvek k tematu: Básník a společnost. ŠALDA, František Xaver. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. (1. vyd. v

- Československém spisovateli). Praha: Československý spisovatel, 1991, 294–297; 313–325. ISBN 80-202-0232-3.
20. ŠRÁMEK, Jiří. *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost. 1.* Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-565-8.
 21. ŠTYRSKÝ, Jindřich. Rimbaud a jeho dílo. *Panorama: kulturní zpravodaj.* 1929, **VII**, 279–283.
 22. ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Život J. A. Rimbauda: Dopisy a dokumenty.* 3. Praha: Československý spisovatel, 1972. ISBN 22-047-72.
 23. VERLAINE, Paul. *Prokletí básníci = [Les Poètes maudits]: Tristan Corbière, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Marceline Desbordes-Valmore, Villiers de l'Isle-Adam, Pauvre Lelian.* Praha: Otto Girgal, 1946. ISBN nevedeno.
 24. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Studie a podobizny.* Praha: F. Šimáček, 1892. ISBN nevedeno.
 25. VRCHLICKÝ, Jaroslav. Úvod do studia moderní poesie francouzské. VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Moderní básníci francouzští.* Praha: Jos. R. Vilímek, 1898, s. 1–22. ISBN nevedeno.

Anotace

Jméno a příjmení:	Andrea Bajnarová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Arthur Rimbaud v zrcadle české literární kritiky 1. poloviny 20. století
Název práce v angličtině:	Reflection of Arthur Rimbaud in the Literary Criticism of the First Half of 20 th Century
Anotace práce:	Bakalářská práce pojednává o přijetí Rimbaudova díla českou literární kritikou 1. poloviny 20. století. Názor literárních kritiků srovnává s interpretací současného čtenáře.
Klíčová slova:	A. Rimbaud, poezie, česká literární kritika 1. poloviny 20. století, F. X. Šalda, Vítězslav Nezval, Jindřich Štyrský, interpretace současného čtenáře
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the reception of Rimbaud's work in Czech literary criticism of the 1 st half of 20 th century. It compares the opinions of literary critics with the interpretation of contemporary reader.
Klíčová slova v angličtině:	A. Rimbaud, poetry, Czech literary criticism of the 1 st half of 20 th century, F. X. Šalda, Jindřich Štyrský, interpretation of contemporary reader
Rozsah práce:	52
Jazyk práce:	Český